

ספר

גם אני אודך

תשובות שקיבלתי מהגאון
רבי משה פולטנסקי שליט"א
מח"ס "מאורי חנוכה" ועו"ס

בעניני חנוכה

על שאלותי ששאלתי
בחמלת ה' עלי
גמליאל הכהן רבינוביץ

שנת תשפ"ו לפ"ק

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י

מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ

ת.ד. 539

בני ברק

טל: 052-7128536

7128536@gmail.com

פקס: 03-5201299

תוכן ענינים

סימן א'	רוחב אצבע בין נר לנר	ה
סימן ב'	טעה והדליק יותר ממנין הנרות	ז
סימן ג'	הדלקה למעלה מעשרים אמה לפי השיעור הקטן	ט
סימן ד'	הדלקה בבית המדרש	יא
סימן ה'	הדלקה בבית הכנסת לאחר תפילת ערבית	יג
סימן ו'	הדלקה בבית הכנסת שיש בו כמה מנינים	טז
סימן ז'	בענין הנ"ל	יח
סימן ח'	גדר תקנת הדלקה מפני החשד	כא
סימן ט'	האם אפשר ליתן לקטן להדליק נר של חשד	כג
סימן י'	האם יש בנר של חשד מצוה בו יותר מבשלוחו	כה
סימן י"א	מי שיש לו שני פתחים, האם מועיל שיהיה שם נר דלוק	כו
סימן י"ב	כמה נרות יש להדליק בהדלקה שמפני החשד	כח
סימן י"ג	האם צריך לחזור על הפתחים לצורך הדלקת נר חשד	לב
סימן י"ד	האם מותר להשתמש לאור נר שהודלק מפני החשד	לד
סימן ט"ו	האם מותר בנרות החשד להדליק נר מנר	לו

סימן ט"ז

קטן שהגדיל מתי ידליק . . . . . לט

סימן י"ז

הדלקה בפתילות עבות . . . . . מב

סימן י"ח

אם יש בהדלקת נר חנוכה מצוה הבאה בעבירה . . . . . מו

סימן י"ט

הדלקת נר חנוכה באיסורי הנאה . . . . . מח

סימן כ'

הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית . . . . . נא

סימן כ"א

הדלקת נר חשד בשמן של שביעית . . . . . נג

סימן כ"ב

הדלקת נר חשד בשמן מאוס . . . . . נה

סימן כ"ג

נוסח ברכת הדלקת נר חנוכה . . . . . נו

סימן כ"ד

כשמוציאים שלשה ספרי תורה, האם אפשר להוסיף עליות . . . . . סא

סימן כ"ה

אם חנוכה נחשב כפנים חדשות, וגדר פנים חדשות . . . . . סז

סימן כ"ו

טהרת פח השמן . . . . . עא

סימן כ"ז

מתי יוחנן כהן גדול נהיה צדוקי . . . . . עב

הקדמה

ישתבח הבורא ויתהלל היוצר אשר זיכני להגות בתורה הקדושה ותוך כדי לימודי בטור וש"ע ונו"כ חנני בשאלות נחוצות ומעשיות, ולהעלותן על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, ותהילה לק-ל הנני זוכה לעמוד בקשר רצוף עם תלמידי חכמים וגדולי הדור שליט"א אשר משיבים על ספקותי בעין יפה.

והנה בס"ד זכיתי לקבל תשובות נפלאות מהגאון רבי משה פולישנסקי שליט"א מח"ס מאורי חנוכה וש"ס.

וכדי שלא למנוע טוב מבעליו אמרתי מיגו דזכי לנפשיה, זכי נמי לחבריה, ויש בזה תועלת להראות איך שבכל סעיף בשו"ע אפשר להתעמק ולחדש היכי תמצוי ונפק"מ להלכה, ולחקור בשורש טעם שבכל הלכה והלכה, וקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא, ותן לחכם ויחכם עוד, שיהיה לסיוע גדול לעיין בהלכה היטב, שכל איש מישראל חייב להתנהג כפי ההלכה על כל צעד ושעל בכל עת ובכל שעה.

וזכיתי בזכות שאלותי שחנני השי"ת ברחמי העצומים, שנתחדשו הלכות, והנהגות רבות וישרות בדקדוק ההלכה, וזה חלקי מכל עמלי. והנני מודה מאד מאד לקוב"ה שנתן חלקי בתורתו לעולם ועד. והנני בתפילה אליו, אנא אל תעזיבני לנצח, ואזכה תמיד להיות מאלו שמזכים את הרבים, ומגדילים תורה להאדירה לשם שמים. אכ"ר.

וקראתי שם החיבור "גם אני אודך" כשאר החיבורים שהוצאתי לאור בס"ד משום ששמי גמליאל, ואני אומר זה הפסוק בפסוקים לשמות אנשים בתהלים (ע"א, כ"ב): "גם אני אודך בכלי נבל אמתך א-לקי אומרה לך בכינור קדוש ישראל".

וביאורו שגם אני אודה לה' על החידושים שחנני ברוב רחמי וחסדיו.

ואסיים בתפילה "יוצרי הבינני מורשה להנחיל" שאזכה להנחיל מורשה זו תורה לדורות עולם, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", אמן כן יהי רצון.

בברכת כהנים באהבה, כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

בפתח השער

יתברך הבורא וישתבח היוצר, ואילו פינו מלא שירה כים ולשונו רינה כהמון גליו וכו' אין אנחנו מספיקים להודות לך ה' אלקינו על כל החסד אשר עשית עמדי, ובפרט במה שזכיתי לישב באהלה של תורה ולהגות בש"ס ופוסקים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

בשנים האחרונות פקיע שמיה של ידיד נפשי, מזכה הרבים, כהן שדעתו יפה, הרב הגאון המפורסם רבי **גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א**, מייסד מכון "גם אני אודך", אשר עוסק רבות בזיכוי הרבים ובהפצת תורה בכלל ישראל, והוציא לאור כבר למעלה מאلف ספרים, ובהם שאלות אשר הריץ לרבים מגדולי התורה זצ"ל ויבדלחט"א, עם תשובותיהם בקודש דבר ה' זו הלכה, והדפיס הכל בצורה בהירה וברורה, לתועלת הלומדים אשר יעינו בדברים.

וברוב ענוותנותו, יחד עם צימאונו הגדול לכל דבר תורה, פונה הוא לאלו שהוא גדול מהם בחכמה ובמניין, ואף אליי פנה עם שאלות רבות לידע דבר ה' זו הלכה, ואני בער ולא אדע, ולא הגעתי להוראה, אך מפני כבוד התורה של ידידי רבי **גמליאל שליט"א** כתבתי את הנראה לעינותי על דבר שאלותיו.

וכעת רחש ליבו דבר טוב, להוציא לאור את התשובות שכתבתי לו במהלך השנים על עניני חנוכה, ויחד עם זאת צירפתי מכתבים נוספים אשר כתבתי לתלמידי חכמים נוספים על ענינים אלו.

ומחובתי לציין בזאת, כי אף שהתשובות נכתבו לאחר עמל רב בש"ס ופוסקים, יחד עם שימוש חכמים אצל גדולי ההוראה שליט"א, מ"מ אין לסמוך על התשובות למעשה, ובכל מקרה לגופו יש לעשות שאלת חכם.

מזכרת נצח אציב בזאת לאאמו"ר הגאון רבי יהודה **פולישנסקי זללה"ה** אשר עבד את בוראו כל ימיו בצורה מופלאה, בהתמדתו ויגיעתו הנוראה בתוה"ק מעבר לכחות אנושיים, ובתפילותיו אשר היה מתחטא לפני קונו ומוריד דמעות כמים, עם דקדוק הלכה בצורה המושלמת ביותר, מתוך פרישות וקדושה, יחד עם הזהירות והרגישות בכבודו של כל אחד ואחד, והכל מתוך ענווה ופשטות ובריחה מן הכבוד.

כאן המקום להודות לאמי מורתי תליט"א אשר אינה חוסכת כל עמל ויגיעה מיום הוולדי ועד עתה למען אגדל ואעלה בתורה ויראת שמים, וכן למו"ח הגאון רבי מיכאל פוזן שליט"א וחמותי תליט"א אשר מתמסרים רבות למעננו, ואין לי אלא לברכם שירו רוב נחת מכל יוצאי חלציהם מתוך שפע של ברכה והצלחה ובריות גופא ונהורא מעליא.

ומעל כולם חב אני הכרת הטוב עצומה לנוות ביתי תליט"א, אשר עומדת לצידי כל הזמן במסירות עצומה עד אין קץ כדי שאוכל לעסוק בתורה בלי שום טירדות, יתן השי"ת ונזכה יחד לקיים תמיד את רצון הבורא יתברך בשלימות בתוך אושר ושמחה, ונזכה לראות דורות ישרים מבורכים, ולרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו, ולראות את כולם הולכים בדרך ה' עוסקים בתורה ובמצוות כל הימים.

ואחתום בברכת הדיוט לידידי הרב הגאון רבי גמליאל שליט"א, ויפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה להמשיך לזכות את הרבים בהפצת תורה עוד רבות בשנים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עד אשר נזכה בקרוב לביאת משיח צדקנו ולבנין בית הבחירה, ולהעלות נר תמיד באוהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, אשר עדות הם לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, במהרה בימינו אמן.

י"ג כסלו תשפ"ו

משה באאמו"ר הגאון רבי יהודה זללה"ה פוליטנסקי

סימן א'

רוחב אצבע בין נר לנר

מחיצה בפני עצמה, וגם שיהיו הקנים מובדלים אחד מחבירו, ודי ברוחב אצבע, וכתב עוד, שגם כאשר מדבקים נרות שעוה בכותל, יראה שיהיה מרווח אחד מחבירו על כל פנים כשיעור אצבע.

ב. ולפום ריהטא היה נראה לפי זה שגם כאשר מדליק נרות בכוסיות שמן כמנהגינו צריך להרחיק אצבע בין נר לנר.

אך כתב מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' ל"ב דין ז') "העידו שבמנורה שלו לא היה מרוחק אצבע בין נר לנר (עי' מ"ב סי' תרע"א סק"ח, ועמש"כ בשונה הלכות שם דין ח')", עכ"ל.

ובביאור הדבר, כתב בשונה הלכות (שם) בשם גיסו הגרש"ז ברזם זצ"ל, שכל דברי המשנ"ב נאמרו באופן שלא כפה עלי' כלי, אבל באופן שכפה עלי' כלי כתב "ונראה דבכפה כלי אי"צ להרחיק אצבע", והיינו שהכפיית כלי עצמה מספיקה כדי להפסיק ביניהם, וא"צ מרחק אצבע.

לכבוד ידידי הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר השאלה, האם כאשר מדליקים בכוסיות שמן כנהוג בזמנינו, צריך שיהיה רוחב אצבע בין נר לנר.

(א) כתב השו"ע (סי' תרע"א סעיף ד') מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד, לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה, וכתב הרמ"א, שלכן יש להיזהר להעמיד הנרות בשורה בשווה ולא בעיגול, דהוי כמדורה.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ט"ז) שאם יש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהן מותר ואפילו לא כפה עליה כלי.

עוד כתב הרמ"א, שמותר להדליק בפמוטות [העשויין קנים קנים יוצאים סביב בעיגול, שהקנים חלולים ומחיצת כל קנה מפסיק בינו לבין חבירו (משנ"ב ס"ק י"ז)] מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו, וכתב המשנ"ב (ס"ק י"ח) שמשמע מלשון הרמ"א דתירתי בעיני, גם שיהיה לכל קנה

רבינו ח"ג עמ' ז' שאין כוונת המשנ"ב שצריך שהמרחק בין קנה לקנה יהיה כרוחב אצבע, אלא די בכך שיהיה רוחב אצבע בין פתילה לפתילה.

[ויעויין עוד בערוך השולחן (סי' תרע"א סי"ג) שכתב בכל דין זה של רוחב אצבע, שאין כלל בזה, דזה תלוי באופן עשייתו, והעיקר שיהיה כל נר ניכר בפני עצמו].

ואחתום בברכת הדיוט, שתזכו להמשיך לזכות את הרבים, בתורה שבכתב ובתורה שבל פה, ויפוצו מעיינותיכם חוצה, לאורך ימים ושנים, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. משה פוליטנסקי

והוסיף מו"ר זללה"ה (מגד הארץ חנוכה עמ' י"ג) שבאופן שמדליק בכוסיות ורק הפתילה יוצאת מחוץ לכוסית חשיב ככפה כלי, וכל דברי המשנ"ב נאמרו רק כשמדליק בנרות, שהנר עצמו יוצא מחוץ לקנה.

וכן דעת הגר"א ל שטינמן זצ"ל (כאיל תערוג חנוכה תשע"ז) והגר"ש ואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי ח"י עמ' י"ג) שכאשר מדליק שמן בכוסיות שכל כוסית היא כלי בפני עצמו והם בשורה אחת, אין צריך להרחיק ביניהם.

ג) עוד יש להוסיף, שגם באופנים שצריך להרחיק אצבע בין נר לנר, ביאר הגר"י קניבסקי זצ"ל (ארחות

סימן ב'

טעה והדליק יותר ממנין הנרות

א' טבת תשפ"ד

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הג"ר מיכאל צור שליט"א

בדבר שאלתך באדם שטעה והדליק יותר ממנין הנרות שיש להדליק באותו היום, כגון שהדליק ביום הראשון שני נרות, או ביום השני שלשה נרות, האם קיים את ה'מהדרין' או לא.

(א) כתב בהגהות חכמת שלמה (להג"ר שלמה קלוגר זצ"ל, סי' תרע"א סעיף ב') שאם הדליק בלילה הראשון שני נרות, נראה שיצא, דתוספת על הדבר אינו מזיק בכהאי גוונא, וכמו שכתב הרמ"א (סי' רס"ג סעיף א) שאפשר להוסיף נגד מנין המכוון, ובלבד שלא יפחות, והוא הדין בזה. וכן כתב בספרו שו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' ש"פ).

(ב) מאידך, בשו"ת משנה שכיר (או"ח סי' רצ"ב) הביא את דברי החכמת שלמה הנ"ל, וכתב לפקפק בזה, דבשלמא שם בהדלקת נרות דשבת דעיקר הדלקה הוי משום שלום בית,

ורק שיש כונה נוספת כנגד זכור ושמור, אז בהוסיף נרות דמתוסף הנאת שלום בית לא יזיק לן מה שאינו בדיוק כנגד מנין המכוון. דזכור ושמור כיון דלא בא עיקר בשביל זה וגם אף במוסיף לא יגרע כונת זכור ושמור, דאטו זכור ושמור קשור דוקא למנין ב' נרות, הלא אפילו כמה ידליק יאמרו דמחצה לזכור וחצי השני לשמור, ומה שהזכירו מנין ב' נרות כנגד זכור ושמור היינו שעכ"פ לא יגרע פחות מב' כדי שיהי' אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. אבל כאן בנר חנוכה שניתקן כל יום נגד הנס שנעשה בו, וצריך הכירא באיזה יום אנו עומדים, אם ידליק ב' נרות שפיר מגרע הנר הראשון, דלא יהיה היכר להרואה באיזה יום אנו עומדין, אם ביום א' או ביום ב'.

וכתב, שלכן נראה פשוט דלא יצא, וצריך לכבות שתיהן ולהדליק מחדש רק נר אחד, וכתב עוד דאפשר שצריך להדליק שוב בברכה, דכיון שצריך היכר ובשעת הדלקה לא היה היכר, על כן לא יצא כלל, אך כתב שזה לא מוחלט אצלו אם צריך הדלקה בברכה, אבל בלא ברכה ודאי שיש להדליק שוב.

וכן כתב בשו"ת אהל משה (ח"ב סי' ס"ט, וח"ג סי' כ"א) שלא יצא ידי מהדרין, וצריך לכבות את הנרות ולהדליק שוב.

ג) וראיתי בשו"ת מועדי הגר"ח (ח"א סי' תקצ"ג) שנשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, מי שהדליק ביום הראשון שני נרות אם יצא, והשיב "אולי".

ובשו"ת קנין תורה (ח"ו סי' מ"ח, ח"ז סי' נ"א) כתב שיצא, ואינו צריך להדליק שוב, שהרי היכר למספר הנרות אינו לעיכובא, ועוד שמיד

שהדליק את המספר הנכון קיים המצוה ואיך יבטל הדלקת עוד נר את מה שכבר הדליק כהוגן, וכן כתבו בשו"ת רבבות אפרים (להג"ר אפרים גרינבלט זצ"ל, ח"א סי' תל"ד), ובשו"ת שבט הקהתי (להג"ר שמאי קהת גרוס שליט"א, ח"ג סי' ר"ח), שיצא ידי חובתו, ואינו צריך לכבות ולהדליק שוב.

ועיין עוד בשו"ת משנת יוסף (להג"ר יוסף ליברמן זצ"ל, חלק י"א סי' קי"ד וחלק י"ג סי' רל"ג) מה שכתב בזה.

בברכת התורה
מושה פוליטנסקי

סימן ג'

הדלקה למעלה מעשרים אמה לפי השיעור הקטן

(קונטרס השיעורים אות ט"ו) וז"ל, כל מה שכתבתי אינו אלא להחמיר, אבל במקום ששיעור רבותינו האחרונים הוא קולא בדין תורה ראוי להיות מיראי ההוראה ולהחמיר עכ"ל, ומבואר שלענין דאורייתא ראוי להחמיר בזה, והשיב מו"ר זללה"ה "למעשה לא החמירו".

וכעין זה נשאל מו"ר זללה"ה (דעת נוטה ח"ב סי' תר"ה) על ידי שואל אחר שהיה סבור שכל שיעורי החזו"א הם רק לחומרא ולא לקולא, והשיב לו מו"ר זללה"ה "אינו נכון ומרן סבר דמעיקר הדין השיעור גם לקולא".

ב) וביישוב הקושיה מדברי החזו"א בספרו שכתב שבדין תורה ראוי להחמיר, השיב מו"ר זללה"ה (דעת נוטה שם הע' 704) ששמע מאביו הגרי"י קניבסקי זצ"ל, שמה שכתב החזו"א שבמקום שהשיעור הוא לקולא יש להחמיר, לא כתב כן אלא מפני כבוד הצ"ח שחידש דין זה והחמיר שלא לסמוך על שיעור זה לקולא, אולם לדינא היתה דעת החזו"א שיש לסמוך על זה אף לקולא, ומי שעשה קידוש על כוס שאינו מחזיק רביעית אלא לפי השיעור הקטן, יש לו לחזור ולקדש

לכבוד ידידי הגר"מ גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר השאלה, האם אפשר להדליק נר חנוכה במקום שהוא בתוך עשרים אמה לפי שיעור החזו"א ולמעלה מעשרים אמה לפי שיעור הגר"ח נאה.

א) בשו"ת דעת נוטה (מזוזה סי' ר"נ) נשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה לגבי חדר שיש בו ד' על ד' רק לפי השיעור הקטן של הגר"ח נאה זצ"ל, האם יש לחוש לזה לחומרא, והשיב מו"ר זללה"ה "שיעורו אינו כלום, ולא חיישינן לחומרא" [ושמעתי מהעורך מו"ר הגר"י מקלב שליט"א שמו"ר זללה"ה נשאל בזה בשני מכתבים, באחד השיב "שיעורו אינו כלום" ובשני השיב "לא חיישינן לחומרא" ובעריכת הספר נסתפק איזה תשובה להדפיס, והורה לו מו"ר זללה"ה להדפיס את שני התשובות יחד "שיעורו אינו כלום, ולא חיישינן לחומרא"].

וחזר השואל ושאל (סי' רנ"א) על מה שהשיב מו"ר זללה"ה דלא חיישינן לחומרא, דהלא כתב בחזו"א

שנית, ואין לחוש משום ברכה לבטלה, וכן הורה החזו"א הלכה למעשה, ומה שכתב הגרי"י קניבסקי זצ"ל בשיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות ל"ו) שנכון לחוש לחומרא לשיעור הקטן הוא מפני שהחזו"א כתב כן, אבל מעיקר הדין השיעור הוא גם לקולא.

ובאמת, שהחזו"א עצמו כתב במכתב שנדפס בקובץ אגרות (ח"א סי' קצ"ד) וז"ל, והוא דבר מורם מכל ספק, ואפשר להתיר אשת איש ולהוציא ממון במידת אמת כזה, וכאשר עמדתי על דברי האחרונים ז"ל בזה לא ראיתי אחד מהם שיצא אחרת, עכ"ל. ומבואר מדבריו שנקט באופן ברור שזה השיעור גם לקולא בדאורייתא אפילו להתיר אשת איש על פי זה.

ג) ושמעתי מדידי הג"ר יהושע אייזנשטיין שליט"א, ששאל את מו"ר זללה"ה האם אפשר להדליק בחלון שהוא למעלה מעשרים אמה לדעת הגר"ח נאה, והשיב לו מו"ר זללה"ה, שאין הלכה כהגר"ח נאה ולא צריכים לחשוש לזה כלל.

עוד שמעתי מדידי הג"ר יהושע אייזנשטיין שליט"א, שדורו הגרצ"י אדלשטיין שליט"א שאל את זקנו מרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל, לענין

לבוד בסוכה במקום שיש בו ג' טפחים לדעת הגר"ח נאה ואין בו ג' טפחים לדעת החזו"א, והשיב לו שאין הלכה כהגר"ח נאה ואין צריכים לחשוש לזה אפילו בדאורייתא.

וכעין זה השיב מו"ר זללה"ה (דעת נוטה שם) לענין דופן עקומה, שאף שפסולו בארבע אמות הוי דאורייתא, מ"מ יש להכשיר הסוכה כל זמן שאין מהסכך הכשר לדופן יותר משיעור ד' אמות לפי חשבון 58 ס"מ לאמה, ולא נהגו להחמיר בזה.

ד) ואסיים במה ששמעתי מהגר"א ד אפשטיין שליט"א, שסיפר לו חמיו מו"ר זללה"ה, שפעם שלח אותו הגר"ח נאה זצ"ל למרן החזו"א זצ"ל, וביקש ממנו לומר לחזון איש בשמו, שאמנם זה ברור שהחזון איש יותר גדול ממנו בתורה, אבל בשיעורים אני הדוקטור, ומו"ר זללה"ה הלך ומסר דברים אלו לחזו"א, ואמר לו החזון איש, תאמר לו שבחכמות העולם זה הולך לפי דוקטור - לפי מי שיותר מומחה לנושא זה, אך בתורה אין דוקטור, אלא להכל מגיעים על ידי חכמת התורה ועל ידי גדלות בתורה.

בברכה נאמנה
מושה פוליטנסקי

סימן ד'

הדלקה בבית המדרש

שמתפללין בו, עכ"ל, ומפורש בדבריו שנקט שהוא דוקא בבית המדרש שמתפללים בו, ולכאור' צ"ב כנ"ל, שהרי אם גם לומדים בו וגם מתפללים בו פשיטא דמדליקים, דהרי לא גרע מכל בית כנסת שרק מתפללים בו.

ודעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה חנוכה פי"ז הע' ה'), נר חנוכה פ"ז הע' ד') הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פל"ו ס"י) מו"ר הגר"ח קניבסקי זצ"ל (תורת המועדים סי' תרע"א ס"ק ל"ג) והגר"נ קרליץ זצ"ל (מים חיים גליון 205) שאין להדליק אלא אם כן מתפללים שם, אבל אם רק לומדים שם אין להדליק. ודבריהם צריכים ביאור, דלפום ריהטא הם נגד דברי המשנ"ב הנ"ל.

ג) ומצאתי בספר נר חנוכה (שם) שכתב ליישב בזה, דהנה הפרי מגדים (שם א"א ס"ק י"ד) כתב, בבית הכנסת מדליקים בכותל דרום ולא אצל הפתח, אף שהפתח לפעמים בדרום, דלית מזוזה, ואף בית המדרש דאית מזוזה מדליקין בכותל דרום ואין צריך אצל הפתח, עכ"ל.

ואם כן, אפשר לומר שזה כוונת המשנה ברורה [והכף החיים] שלא רק

לכבוד ידידי הגר"מ גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר מה ששאל מע"כ שליט"א, האם מדליקים נר חנוכה דוקא בבית הכנסת שמתפללים בו, או גם בבית המדרש שרק לומדים בו ולא מתפללים בו.

א) כתב השולחן ערוך (סי' תרע"א סעיף ז') ובבית הכנסת מניחו בכותל דרום ומדליקין ומברכין משום פרסומי ניסא, וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ט) ובבית הכנסת, או בבית המדרש, עכ"ל.

ובפשטות נראה מדברי המשנ"ב שגם בבית המדרש שרק לומדים בו ולא מתפללים בו מדליקים ומברכים, דהא בבית המדרש שגם לומדים בו וגם מתפללים בו פשיטא דמדליקין, וכי מיגרע גרע מכל בית הכנסת, אלא לכאור' כוונתו לבית המדרש שרק לומדים שם ולא מתפללים שם.

וכן הורה הגרא"ל שטינמן זצ"ל (כאיל תערוג גליון 70) שגם בבית המדרש שרק לומדים בו ולא מתפללים בו, יש להדליק שם בברכה.

ב) אמנם הכף החיים (שם ס"ק ס"ה) כתב וז"ל, וה"ה בבית המדרש

בבית הכנסת שרק מתפללים בו ופטור ממזוזה מדליקים בכותל דרום, אלא גם בבית מדרש שגם לומדים בו שאנו מחמירים שחייב במזוזה [כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ו סעיף י')] שנכון לחוש לדברי המחמירים בזה] גם שם מדליקים בכותל דרום, אך לעולם צריך שיהא מקום שמתפללים בו, וכהוראת רבותינו הנ"ל.

לתפילת ערבית, כיון שלא נתקנה הדלקה בבית הכנסת אלא בזמן שמתפללים, וכן הורה הגרמ"ש קליין שליט"א (שואלים ודורשים חנוכה עמ' ל"ד).

מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה שם הע' ג') הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני עמ' שי"ד) א והגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים ח"ח ו' פ"ט) שאין צריך להמתין לזמן התפילה, אלא ידליקו בשעה שהציבור מתאסף ללמוד, אך הוסיפו הגרש"ז זצ"ל והגר"מ שליט"א שידקדקו לעשות נרות גדולים שידלקו עד זמן התפילה.

בברכה שנזכה לאור ימי החנוכה, ולהארה האמיתית הפנימית בליבו של כל אחד ואחד. משה פוליטנסקי

(ד) עוד יש לדון, בבית הכנסת שלומדים בו ולאחר הלימוד מתפללים תפילת ערבית, מתי ידליקו נרות חנוכה, האם מיד כשמתאספים ללמוד, או קודם תפילת ערבית.

ומצאתי שנחלקו בזה הפוסקים, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (סי' תרע"א ס"ק ל"ג) ומו"ר הגר"ח קניבסקי זצ"ל (דולה ומשקה עמ' 268, תורת המועדים שם) שלא ידליקו אלא סמוך

א. אמנם אצלו בכלל חזון איש נהגו להדליק לפני תפילת מעריב (קונטרס דיני חנוכה מהגרי"א דינר עמ' נ"ב), ואיני יודע אם היה זה על דעתו או לא, ובספר נר חנוכה (פרק ז' הע' י"ג) כתב שאפשר שבמקום שהציבור מגיעים מעט מעט ויושבים תיכף ללמוד, גם הגר"נ זצ"ל מודה שאין כדאי להדליק אחרי שהציבור הגיעו, משום שיצטרכו להפסיק באמצע לימודם, ועדיף להמתין עד סוף הסדר סמוך למעריב.

סימן ה'

הדלקה בבית הכנסת לאחר תפילת ערבית

לכבוד ידידי הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
הגר"ח קניבסקי זצ"ל (תורת המועדים סי' תרע"א ס"ק ל"ג) והגר"נ קרליץ זצ"ל (מים חיים גליון 205)¹.

הריני מצרף לעיוןך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הגר"ר שלום גדלוביץ שליט"א
בדבר מה ששאלני כת"ר שליט"א, בדבר בית הכנסת שלא הדליקו בו קודם תפילת ערבית, ולאחר תפילת ערבית מתקיים כולל ערב במקום, האם יכולים להדליק לאחר התפילה קודם הלימוד.

(א) הנה עצם ההדלקה, לכאור' מדליקים דווקא בבית הכנסת שמתפללים בו, אך בבית המדרש שרק לומדים בו ולא מתפללים בו, בפשטות לא תיקנו שם להדליק נר חנוכה², וכן נקטו למעשה רבותינו הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה חנוכה פי"ז הע' ה'), נר חנוכה פי"ז הע' ד') הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פל"ו ס"י) מו"ר
(ב) והנה, כתב המשנ"ב (סי' תרע"א ס"ק מ"ו) שאפילו הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים, מ"מ בבית הכנסת נוהגים להדליק לאחר מנחה כיון שאז העולם מקובצים, וגם כי לאחר מעריב אין נכון לעכב העולם לזה, דצריך כל אחד למהר לילך לביתו ולהדליק נר חנוכה. ונראה שללא טעמים אלו היה אפשר להדליק לאחר תפילת ערבית וא"צ דוקא קודם ערבית.

וכן במוצאי שבת מדליקים בבית הכנסת לאחר תפילת ערבית קודם ההבדלה, כמבואר בשו"ע (סי' תרפ"א סעיף ב').

ב. ומה שנראה בפשטות מדברי המשנ"ב (סי' תרע"א ס"ק ל"ט) שמדליקים אף בבית המדרש שרק לומדים בו ולא מתפללים בו, יעויין בספר נר חנוכה (פרק ז' הע' ד') מה שדחה זה על פי דברי הפרי מגדים (סי' תרע"א א"א ס"ק י"ד), וכן מבואר בכף החיים (שם ס"ק ס"ה), והארכתי בזה במק"א.

ג. מאידך, דעת הגרא"ל שטינמן זצ"ל (כאיל תערוג גליון 70) שגם בבית המדרש שרק לומדים בו ולא מתפללים בו, יש להדליק שם בברכה.

ועל כן לכאור' אם לא הדליקו קודם תפילת ערבית, ידליקו לאחר תפילת ערבית.

ג) ומצאתי דבר חידוש בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רכ"ג) בשם הגר"מ סולובייצ'יק זצ"ל, שעשרה שמקובצים יחד בבית הכנסת אין להם עדיין תואר ציבור, ורק כשהתפללו יחד מאוגדים הם ונחשבים ציבור, ולכן מדליקים רק לאחר שהציבור התפללו מנחה ונשארו להתפלל מעריב, דכשהתפללו מנחה התאגדו ויש שם ציבור עלייהו, ולא פקע, כיון שעדיין מאוגדים הם להתפלל מעריב, אבל אם הציבור מתפזרים לאחר התפילה, אין להדליק לאחר מנחה, כיון שפקע מהם שם ציבור, וכן אין להדליק קודם מעריב, כיון שעדיין אין שם ציבור עליהם, דעדיין חשובים הם כיחידים, ובמוצאי שבת חנוכה הדליקו בבריסק קודם קדיש תתקבל, דכיון דלאמירת קדיש בעינן ציבור, לא פקע שם ציבור מהם קודם קדיש.

ד) אמנם דברים אלו מחודשים מאוד, ופשטות השו"ע והמשנ"ב נראה שמדליקים במוצ"ש לאחר קדיש תתקבל קודם ההבדלה, וכן לגבי ערב שבת כתב הרמ"א (סי' תרע"א ס"ז) שיש נוהגים להדליק בערב שבת קודם מנחה, ואף על פי שכתב המשנ"ב (שם ס"ק מ"ז) בשם הדרכי משה, שאנו נוהגים להדליק גם בערב שבת בין

מנחה למעריב, שם הוא מטעם אחר, כמו שכתב המשנ"ב שהוא משום שאז העולם מתחילים להתקבץ ויש יותר פירסומי ניסא, וכתב עוד שאם מתאחרים לבוא שידליק אפילו קודם מנחה, ובבה"ל (ד"ה ויש) צידד שיכול להדליק בברכה אפילו אם אין עדיין מניין בבית הכנסת, ופוק חזי מנהג כל העולם שגם במקום שמתפללים רק מעריב [ולא מנחה] מדליקים קודם מעריב, ולא מצאתי אחד מהפוסקים שכתב לא כן.

ועל כן לפי זה נראה שבאופן שלא הדליקו קודם תפילת ערבית, ידליקו לאחר תפילת ערבית.

[והיה מקום לדון, שאולי זה רק כשעומדים עדיין בסדר התפילה, כמו שכתב המשנ"ב (סי' תרפ"א ס"ק ב') שידליקו קודם ויתן לך, ובלוח לארץ ישראל כתב שמדליקים לפני עלינו, וכן כתב מו"ר הגר"ח קניבסקי זללה"ה בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' ל"ב דין י"ט), "בביהכ"נ שלו הדליקו לפני עלינו", אך אם סיימו את התפילה אי אפשר להדליק, אך לא מסתבר לומר כן, דהרי ויתן לך ועלינו אינם מעיקר התפילה, ואפשר לאומרם גם כל אחד בביתו, ולא שמענו מעולם שביהכ"נ שלא הדליקו בו במוצ"ש קודם עלינו שוב לא ידליקו].

ה) אמנם כל זה כאשר הציבור שוב כדי ללמוד [וכל שכן אם הם שהתפללו שם מעריב עדיין הולכים ואחרים מגיעים ללמוד], הורה נשאים מקובצים באותו מקום, כגון שהם נשאים ללמוד שם בכולל ערב באותו מקום [ולכאן דווקא כשלכה"פ עשרה מהם נשאים], אך אם הם הולכים לבתיהם ורק אחר כך מתאספים

שוב כדי ללמוד [וכל שכן אם הם הולכים ואחרים מגיעים ללמוד], הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (חשוקי חמד חנוכה עמ' ר"ט) שאינם יכולים להדליק בברכה.

בברכת התורה,
מושה פוליטנסקי

סימן ו'

הדלקה בבית הכנסת שיש בו כמה מנינים

כ"ט כסלו תשפ"ד

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד מו"ר המרא דאתרא הגר"י אולמן שליט"א

ברצוני לשאול, לגבי המנהג בבית הכנסת משכנות יעקב [בהיכל הישן] שיש בו כמה מנינים לתפילת ערבית, ומדליקים נרות חנוכה לפני המנין הראשון, ובמנינים המאוחרים הנרות אינם דולקים, האם צריכים להדליק שוב נרות חנוכה במנינים המאוחרים.

וכמדומני, שבדרך כלל אין מדליקים שוב במנינים המאוחרים, וברצוני לשאול האם נוהגים כך על פי דעת הרב, או שאנשים אינם מדליקים מחוסר שימת לב.

ובינותי בספרים ולא ראיתי בגדולי האחרונים שעמדו בזה, וכפי הנראה מטעם שלא היה זה נוגע למעשה בזמנם שהיו מתפללים מיד כשחשכה, ורק בדורות האחרונים זה התחיל להיות נוגע למעשה, ומצאתי כמה הוראות בזה מפוסקי הדור האחרון זצ"ל, כדלהלן:

(א) כתב בספר תורת המועדים (סי' תרע"א ס"ק כ"ט) בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, בית הכנסת שיש שם כמה מנינים למעריב, צריכים לכתחילה להדליק נר שידלק עד סוף מנין אחרון, או שידליקו בכל מנין ומנין עם ברכה, ואם הניח שמן עבור כל המנינים וכבתה אין זקוק לה, אבל אם הניח שמן רק כדי מנין אחד וכבתה זקוק לה.

(ב) וכעין זה כתב הגר"א דינר שליט"א (פסקי הלכות חנוכה פרק ג' אות ב') בשם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, שיכולים להדליק בברכה בכל מנין ומנין, אך אם הנרות עדיין דולקים מההדלקה הראשונה, כבר מקיימים המצוה בזה, ואז אי אפשר לברך פעם נוספת, ולכתחילה ראוי להניח שמן או נרות בכמות גדולה שידלקו עד המנין האחרון.

(ג) מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קמ"ג) כתב, לענין בית המדרש שיש לו ב' מנינים זה שלא בפני זה, אם להדליק בשניהם בברכה, לענ"ד פשיטא דאין להוסיף על המנהג להדליק פעם אחת בברכה, דגם על זה נשאו ונתנו גדולי הפוסקים, אבל לא להוסיף לברך

פעמיים באותו מקום, ואם רוצים ידליקו עוד פעם בלי ברכה.
ו**מאידך**, בספר אשרי האיש (ח"ג פרק ל"ו סעיף ז') הביא בשמו, שבית הכנסת שיש בו כמה מנינים, והדליקו במנין הראשון בברכה, לא ידליקו שוב בברכה באותו היום.
ד) ובדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ראיתי סתירה בזה, שהגר"א דינר שליט"א הביא בשמו (לקט הלכות חנוכה עמ' 27) שבבית הכנסת שמתפללים בו כמה מנינים, מכיון שיש שם ציבור נוסף של מתפללים, יכול להדליק פעם שניה ולברך.
ו**ברצוני** לידע את דעתו של הרב שליט"א כיצד לנהוג בזה למעשה.
מושה פולישנסקי

ד. מו"ר שליט"א השיב לי על כך, שבוודאי שיש להדליק שנית במנינים המאוחרים בברכה, מכיון שמתאספים שם ציבור שאין לו שום שייכות לציבור הקודם, וציבור זה לא קיימו עדיין את מצות ההדלקה בבית הכנסת ברוב עם, והורה לי לנהוג כן למעשה בבית מדרשו 'משכנות יעקב' [אלא שלמעשה דאגתי שיביאו כוסיות גדולות שיתנו בהן שמן עד לאחר המנין האחרון, ולכן לא הוצרכו לכך].

סימן ז'

בענין הנ"ל

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הג"ר שלום גדלוביץ שליט"א

וכן כתב הג"ר יוסף זונדל שוב שליט"א

(אליבא דהלכתא גליון צ"ט עמ' מ"ז), ששמע ממור"ר זצ"ל, שבית כנסת שיש בו כמה מנינים לתפילת ערבית, צריכים הנרות לדלוך בכל המנינים, ולכן אם כבו יחזרו וידליקום במניו הבא בברכה, אך אין צורך לכבותם כדי לחזור ולהדליקם, ואף אין צורך להניח בהם שמן בכמות קטנה כדי שייכבו הנרות מעצמם לפני המנין הבא, לפי שמנהג ההדלקה בבית הכנסת הוא משום פרסומי ניסא, ובהיותם דלוקים במנינים הבאים מתפרסם הנס אף בלא מעמד ההדלקה.

(ב) ואמר לי הגרי"א דינר שליט"א ששאל שאלה זו את מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, והשיב לו שיכולים להדליק בברכה בכל מנין ומנין, אך אם הנרות עדיין דולקים מההדלקה הראשונה, כבר מקיימים המצוה בזה, ואז אי אפשר לברך פעם נוספת, ולכתחילה ראוי להניח שמן או נרות בכמות גדולה שידלקו עד המנין

בדבר השאלה, בבית הכנסת שיש בו כמה מנינים לתפילת ערבית, האם צריכים להדליק נרות חנוכה בכל מנין ומנין, או שמספיק להדליק במנין הראשון.

א. דעת הסוברים שיש להדליק שוב

(א) כתב בספר תורת המועדים (סי' תרע"א ס"ק כ"ט) בשם מור"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, בית הכנסת שיש שם כמה מנינים למעריב, צריכים לכתחילה להדליק נר שידלק עד סוף מנין אחרון, או שידליקו בכל מנין ומנין עם ברכה, ואם הניח שמן עבור כל המנינים וכבתה אין זקוק לה, אבל אם הניח שמן רק כדי מנין אחד וכבתה זקוק לה.

וכעין זה הביא בשמו הגר"צ כהן זצ"ל (ספר חנוכה פרק כ"א סעיף א') שבית הכנסת שיש בו כמה מנינים וכבו הנרות, יש לחזור ולהדליקם שוב במנינים הבאים.

האחרון (והביא זה גם בספרו פסקי הלכות חנוכה פרק ג' אות ב').

ג) וכן כתב הגר"י רצאבי שליט"א (שו"ע המקוצר סי' ק"כ הע' ל"ו) שאם מתפללי המנין השני אינם רואים את הנרות שהדליקו הראשונים, יש להם להדליק שוב בברכה.

[ובשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל מובא (אליבא דהלכתא גליון צ"ט עמ' מ"ח, מה טובו אהליך יעקב חלק ו' עמ' כ"ז) שיש לשים שמן בנרות כדי שידלקו עד המנין האחרון של מעריב, אך אם לא עשו כן, כתב לצדד (שומע ומוסיף סי' י"ט) שיש להדליק שוב בלי ברכה, אך כתב שאין בידו להכריע].

ב. דעת הסוברים שלא תיקנו להדליק אלא פעם אחת

ד) מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קמ"ג) כתב, לענין בית המדרש שיש לו ב' מנינים זה שלא בפני זה, אם להדליק בשניהם בברכה, לענ"ד פשיטא דאין להוסיף על המנהג להדליק פעם אחת בברכה, דגם על זה נשאו ונתנו גדולי הפוסקים, אבל לא להוסיף לברך פעמיים באותו מקום, ואם רוצים ידליקו עוד פעם בלי ברכה.

ה) וכעין זה כתב בשו"ת תשובות ונהגות (ח"ז סי' פ"ד אות י"א) שבני המנין השני אינם צריכים לחזור ולהדליק.

ו) וכן כתב הגר"י זילבר זצ"ל (דבר משולם ח"ג סי' קפ"ח) שתיקנו

להדליק פעם אחת בבית הכנסת ולא פעמים.

ז) וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק מ"ב סעיף י"ג), שאין המנינים הנוספים צריכים להדליק נרות חנוכה, אף אם כבו הנרות שהודלקו במנין הראשון, וטוב להדליק נרות ארוכים שידלקו עד לאחר המנין האחרון.

ח) וכן דעת הגר"י פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל פרק מ"ב סעיף א') שאם יש בבית הכנסת יותר ממנין אחד, אין להדליק בברכה אלא לפני המנין הראשון, והמתפללים אחר כך מעריב אינם צריכים להדליק כלל, והרוצה להדליק אינו יכול לברך.

ט) ובשם הגר"ר מנשה קליין זצ"ל מובא (אליבא דהלכתא גליון צ"ט עמ' מ"ח) שאין צריך להניח שמן שידלק עד המנין האחרון, ואם כבו בוודאי שאין צריך לחזור ולהדליק במנין המאוחר.

י) וכן דעת הגר"ש קמינצקי שליט"א (קובץ הלכות פרק ט"ו סעיף ג') שמדינא אין צריך ליתן שמן שידלוק לכל המנינים אלא כשיעור חצי שעה בלבד, ואף אם כבו הנרות ומתחילים עוד מנין לתפילת ערבית, אין צריך להדליק שוב.

ג. דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל

יא) ובדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ראיתי סתירה בזה, שמרן הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב בשמו

(חשוקי חמד חנוכה סי' קי"ז) שרק במנין הראשון מדליקים בברכה, ואילו בשאר המנינים מדליקים בלי ברכה. וכן כתב בספר אשרי האיש (ח"ג פרק ל"ו סעיף ז') בשמו.

ומאידך, הגרי"א דינר שליט"א אמר לי, ששאל שאלה זו את הגרי"ש זצ"ל, והשיב לו שמכיון שיש שם ציבור נוסף של מתפללים, יש להדליק שוב בברכה (והביא זה גם בספרו לקט הלכות חנוכה עמ' 27).

וכן בשו"ת וישמע משה (ח"ב עמ' ר"פ) הביא, ששאל שאלה זו את הגרי"ש זצ"ל, והשיב שאפשר להדליק שוב במנינים המאוחרים בברכה.

וכן בספר טוב ימים (ח"א עמ' קמ"ז) כתב בשמו, שמכיון שיש שם ציבור נוסף של מתפללים, יכול להדליק שם פעם שניה ולברך.

ד. דעת גדולי ההוראה שליט"א

יב) ושאלתי שאלה זו כמה מגדולי ההוראה שליט"א, ואביא כאן מה שהשיבו לי בזה.

הגאון רבי שריאל רונברג שליט"א השיב לי בזה, שצריך להדליק שוב גם במנינים הנוספים, כיון שציבור זה לא היו בהדלקה הראשונה, וצריכים לברך על הדלקה זו.

וכן הגאון רבי ישראל אולמן שליט"א אמר לי בפשיטות, שבוודאי יש להדליק שנית במנינים המאוחרים בברכה, מכיון שמתאספים שם ציבור שאין לו שום שייכות לציבור הקודם, וציבור זה לא קיימו עדיין את מצות ההדלקה בבית הכנסת ברוב עם, והורה לי לנהוג כן למעשה בבית מדרשו 'משכנות יעקב' [אלא שלמעשה דאגתי שיביאו כוסיות גדולות שיתנו בהן שמן עד לאחר המנין האחרון, ולכן לא הוצרכו לכך].

יג) מאידך, הגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א השיב לי, שהמנהג להדליק רק במנין הראשון, והטעם לכך כיון שאין זה דין על כל אחד ואחד מהציבור, אלא על בית הכנסת, וכיון שהדליקו כבר בבית הכנסת זה, אין צריך להדליק בו שוב.

יד) והגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א אמר לי שלמעשה כיון שנחלקו בזה הפוסקים, יש להדליק שוב במנינים המאוחרים, ולענין הברכה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

והגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א השיב לי בזה, שאמנם מנהג העולם בכה"ג שלא לחזור ולהדליק, אך למעשה ראוי לחזור ולהדליק, ולענין הברכה אמר לי שאינו זוכר כעת וכמדומה שכתב על זה בספרו שערי ימי החנוכה.

סימן ח'

גדר תקנת הדלקה מפני החשד

לכבוד ידידי הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

חובת המצוה במה שהשתתף בפרוטה או במה שהדליקו עליו בביתו.

ועל כרחק מבואר בזה, שדין הדלקה מפני החשד אין זה תקנה נפרדת, אלא זה גדר במצות הדלקת נר חנוכה שידליק באופן שלא יבוא לידי חשד, ולכן כאן שמפני החשד תיקנו לו שמקום ההדלקה הא בפתחו, אינו יוצא ידי חובה בהדלקה אחרת.

ג) עוד כתב הטור (שם) שכן האוכל אצל אביו ויש לו בית מיוחד לשינה, אף שמקום אכילה עיקר, מ"מ ידליק בבית שישן בו, שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואים אותו נכנס ויוצא בו, אם יראו שלא מדליק יש בזה חשד, ומשמע שמדליק רק במקום שינה ולא במקום אכילה, ולכאור' צ"ב, הרי עיקר מצות הדלקת נר חנוכה זה במקום אכילה, ואם כן איך יוצא במה שמדליק במקום שינה, הרי שם זה רק מפני החשד.

ועל פי יסוד זה נראה, שכיון שבעצם דין הדלקת נר חנוכה תיקנו להדליק באופן שלא יהיה חשד, אם כן אצלו תיקנו שהמקום הדלקה שלו הוא במקום שינה, ולכן אינו צריך להדליק במקום אכילה.

בדבר השאלה, מה גדר הדלקה מפני החשד, האם זה דין בעלמא של סילוק החשד, או שבתקנת חז"ל של נר איש וביתו נכלל שבכה"ג צריך להדליק בשני המקומות.

א) לשון הגמרא הוא (שבת כ"ג א') אמר רב הונא חצר שיש לה שתי פתחים "צריכה שתי נרות", ומשמע שבכה"ג המצוה היא להדליק "שתי נרות", ולא שמקיים את עיקר המצוה בנר אחד, וצריך להדליק "נר נוסף" מפני החשד.

ב) כתב הטור (סי' תרע"ז) שאכסנאי שיש לו פתח פתוח לעצמו, אינו יוצא במה שמדליקין בביתו, ולא במה שישתתף עם בעל הבית, אלא צריך להדליק בפתחו, וכתבו הבית יוסף והב"ח שהטעם לזה הוא מפני החשד.

וממה שכתב הטור לשון "אינו יוצא" מבואר שאם אינו מדליק בפתחו אינו יוצא ידי חובת הדלקת נר חנוכה, ולכאור' קשה שאף אם לא הדליק בפתחו ועבר על התקנה שצריך להדליק שם מפני החשד, מ"מ מדוע אינו יוצא ידי

ד) עוד יש להוכיח, דהנה לכאור' קשה על מה שאמרו (שבת כ"ג א') כבתה אין זקוק לה, ונפסק בשו"ע (סי' תרע"ג ס"ב), ולכאור' מדוע לא יהיה מחויב להדליקה מפני החשד.

[ובאמת, הבית הלוי (פר' מקץ עניני חנוכה) כתב שצריך לחזור ולהדליק מפני החשד, והקרבן נתנאל (שבת פ"ב סי' י' ס"ק י') כתב שצריך להשאיר את הנר כבוי במקומו, וכן כתב השערי תשובה (סי' תרע"ג ס"ק י"ב) בשם השבות יעקב (ח"ג סי' מ"ח), אך מסתימת כל הפוסקים שלא כתבו כן, נראה שאין צריך להשאיר את הנר במקומו, וכל שכן שא"צ לחזור ולהדליק מפני החשד].

ואין לומר שהטעם הוא שלא יחשדוהו, כיון שיאמרו שאולי הדליק בזמן וכבתה, דאם כן בכל חצר שיש לה שתי פתחים נימא הכי שלא שייך חשד כיון שיאמרו שאולי הדליק בזמן וכבתה (ודוחק גדול לומר שהחשש הוא שיעמוד שם אדם במשך כל זמן ההדלקה ויראה שלא הדליק).

אך לפי מה שכתבתי שתקנת החשד אין זה תקנה נפרדת אלא חלק מתקנת ההדלקה, ממילא בשעת ההדלקה חז"ל תיקנו להדליק בכל המקומות ששייך בהם חשד, אך לאחר שקיים את המצוה, אז כבר אין חיוב לחזור ולעשות פעולות כדי לסלק עצמו מן החשד. הכותב וחותם כשמואל ורבנן באהבה רבה ובאהבת עולם משה פוליטנסקי

סימן ט'

האם אפשר ליתן לקטן להדליק נר של חשד

לכבוד ידידי הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר השאלה, אודות מי שיש לו שני פתחים, שצריך להדליק בשניהם מפני החשד, האם הוא צריך בעצמו להדליק בשניהם, או שיכול ליתן לבנו הקטן להדליק בפתח השני.

(א) הנה, לגבי כל הדלקת נר חנוכה, כתב השולחן ערוך (סי' תרע"ה סעיף ג') שאם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ויש מי שאומר שבקטן שהגיע לחינוך מותר. וכתב המשנה ברורה (ס"ק י"ג) שלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים [אמנם כשאין אחר שיכול להדליק, מבואר מדברי המשנ"ב (סי' תרפ"ט ס"ק ו')] שקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא].

(ב) אך לגבי הדלקה זו שמפני החשד, היה מקום לומר, שגם אם נותן לחרש שוטה וקטן להדליק, סוכ"ס אין כאן חשד, כיון שרואים שיש כאן נר חנוכה.

ויש לתלות זאת בחקירה הידועה מה גדר הדלקה של חשד, שאם נאמר

שזה דין בעלמא לסלק מעליו את החשד, אם כן כל שיש שם נר דלוק אין בזה חשד, ולא משנה מי הדליקו, אם גדול בר חיובא, או חרש שוטה וקטן, או אפילו גוי או קוף, כיון שלמעשה אין כאן חשד. אך אם זה חלק מדיני ההדלקה, אם כן צריך שיהיה גדול בר חיובא שידליק כמו בכל הדלקה.

ולפי מה שכתבתי למע"כ שליט"א במכתבי הקודם להוכיח שיש לזה דין הדלקה ממש ולא סתם סילוק החשד, אם כן אי אפשר לתת לחרש שוטה וקטן להדליק נר זה.

(ג) ומצאתי שנשאל בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (מועדי הגר"ח ח"א סי' תר"ה) האם קטן שהגיע לחינוך יכול להדליק בבית אביו נר חנוכה משום חשד, והשיב "לא", והיינו דנקט שדין חשד הוא מעיקר תקנת ההדלקה, ולכן אי אפשר ליתן לקטן שהגיע לחינוך להדליק נר זה.

(ד) מאידך, דעת מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שט"ט) שבמקום שצריך להדליק מפני החשד,

אפשר לסמוך על הדלקת קטן שהגיע לחינוך, כיוון שיש דעה שקטן יכול להוציא בהדלקה, אך גם הוא לא התיר בחרש ושוטה או בקטן שלא הגיע לחינוך, ורק בקטן שהגיע לחינוך התיר בצירוף דעה זו [וע"ע בחידושי מהרא"ל צינץ (הל' שחיטה סי' י"ג ס"ק ה')] ובשו"ת בית שערים (או"ח סי' ש"ס) ובשו"ת מעשה אפוד (ח"א סי' ע"ט) ובספר ירושלים במועדיה (להגר"א נבנצל שליט"א, עמ' רמ"ח) מה שכתבו בזה].

ואחתום בברכת הדיוט, שתזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ולזכות את הרבים בחיבוריכם הנפלאים אשר פקיע שמייהו בכל עולם התורה, ותזכו לכל טוב וברכה והצלחה בכל מעשי ידיכם. משה פוליטנסקי

סימן י'

האם יש בנר של חשד מצוה בו יותר מבשלוחו

ג) ומעתה יש לדון האם בהדלקה משום חשד יש מצוה להדליק בעצמו, ויש לתלות זה בחקירה הידוע בגדר הדלקה מפני החשד, שאם זה חלק מדיני ההדלקה ודאי שגם בזה יש להדליק בעצמו, אך אם זה דין צדדי לסלק עצמו מהחשד, אפשר שפעולת סילוק חשד אינה בגדר מצווה שיש לעשותה בעצמו.

וכיון שלמעשה נקטינן שיש לזה גדר הדלקה ממש, וכפי שהארכתי להוכיח באחד המכתבים הקודמים, אם כן גם בזה יש מצוה בו יותר מבשלוחו. ד) וראיתי שנשאל בזה מו"ר הגר"ח קניבסקי זללה"ה (שם עמ' ע') האם גם בהדלקת נר חנוכה משום חשד יש מצווה בו יותר מבשלוחו, והשיב "כן". וכן השיב בגליון דברי שיח (גליון 97) ע"ש.

ואחתום בברכת הדיוט שתזכו לכל טוב אתם וכל הנלווים עליכם, ותזכו להמשיך בהרבצת התורה עוד רבות שנים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא אכי"ר. משה פולישנסקי

לכבוד ידידי הגר"מ גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר השאלה, אודות מי שיש לו שני פתחים, האם יש לו לכתחילה להדליק בעצמו בשני הפתחים משום מצוה בו יותר מבשלוחו, או שיכול לשלוח שליח להדליק בפתח השני ואין ענין שגם שם ידליק בעצמו.

א) מתחילה יש לדון לגבי עצם הדלקת נר חנוכה, האם יש בזה מצוה בו יותר מבשלוחו.

וכתב הב"ח (סי' תרע"ז) שגם מי שאשתו מדלקת עליו בביתו, מצווה מן המובחר שילך לביתו וידליק בעצמו, כיוון שמצווה בו יותר מבשלוחו, וכן כתבו המגן אברהם (שם ס"ק ז') והמשנ"ב (שם ס"ק י"ב).

ב) ואמנם השפת אמת (שבת כ"א ב') כתב שבנר חנוכה לא אמרינן מצווה בו יותר מבשלוחו כיוון שזה חובת הבית, אך כבר כתב על דבריו מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (אליבא דהלכתא פורים עמ' ס"ט) "לא מסתבר". ואנו אין לנו אלא דברי הפוסקים. וכן נקט בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' ס"ו).

ה. וע"ע בספר כרם אליעזר (סי' ה' סעיף מ"ו) מה שכתב בזה.

סימן י"א

מי שיש לו שני פתחים, האם מועיל שיהיה שם נר דלוק

להניח שם נר דלוק, ובאמת זה תלוי בשני הצדדים, אם הדלקה מפני החשד זה חלק מתקנת ההדלקה, אם כן גם בזה הדלקה עושה מצוה, אך אם זה רק סילוק מהחשד, אם כן כל שיש שם נר דלוק מועיל זה שלא יהיה חשד.

(ב) ולפי מה שכתבתי לכת"ר שליט"א במכתבים הקודמים להוכיח שהדלקה של חשד היא חלק מדיני ההדלקה [והבאתי להוכיח שכך נקט מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה] אם כן פשוט שלא מועיל להניח שם נר דלוק, אלא גם בזה הדלקה עושה מצוה¹.

(ג) ובדבר השאלה, אם היה מונח נר דלוק מבעוד יום, האם צריך להדליק שוב, לכאורה היה נראה לתלות זה בשאלה הקודמת האם יש בזה הדלקה

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בענין השאלה, בדבר מי שיש לו שני פתחים, שצריך להדליק בשניהם מפני החשד, האם צריך להדליק את שניהם דווקא במקום ההדלקה, או שיכול להדליק בבית ולהוציא לחוץ נר דולק. וכן מה הדין באופן שכבר היה לו נר דלוק באחד הפתחים מבעוד יום, האם צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו, או שיכול להשאירו כך.

(א) כתב השו"ע (סי' תרע"ה סעיף א') שהדלקה עושה מצווה ולא הנחה, ולכן צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא.

ויש לדון, האם בהדלקה מפני החשד גם כן הדלקה עושה מצווה, או שיכול

1. ובשו"ת דעת נוטה (כת"י, חנוכה הע' 109) הובא שנשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה, מדוע לא תיקנו בחצר שיש לה שני פתחים שיניח בפתח השני נרות כבויים ויאמרו שהדליקם והנר כבה, והשיב "להביא מנורה כבוי' זה לא עצה רק רמאות", וכבר כתב כן בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח ח"ג סי' תס"ה ס"ק ו') שלא תיקנו חז"ל לרמות את הבריות, ולדבריהם י"ל שגם להניח שם נר דלוק אין זה עצה אלא רמאות.

וע"ע בשו"ת חתן סופר (סי' ע"א) ובהגהות חכמת שלמה (להג"ר שלמה קלוגר זצ"ל, סוף סי' תרע"א) ובשו"ת בית שערים (או"ח סי' ש"ס) ובשו"ת שיח יצחק (סי' של"ד) מה שכתבו בזה.

עושה מצוה, שאם הדלקה מפני החש
היא מעיקר תקנת ההדלקה, גם בזה יש
הדלקה עושה מצוה, וצריך לכבותו
ולהדליקו, אך אם צריך רק לסלק
מעצמו את החשד, גם בזה אין חשד.

וכל שאר דיני ההדלקה שייכים בזה, אך
באופן שיש שם נר דלוק מבעוד יום, אם
כן מעיקרא אין כאן חשד, ועל כן באופן
זה לא נאמרה כלל התקנה.

ואם כן לפי דעת מו"ר מרן הגר"ח
קניבסקי זללה"ה, היה צריך
להיות שגם כאן יצטרך לכבות ולהדליק
שנית.

ה) ובדבר השאלה, אודות אדם שיש לו
שני פתחים, ורוצה להדליק רק
בפתח האחד, ולעמוד בפתח השני
ולהודיע לעוברים ושבים שמדליק בצד
השני, האם זה מועיל לפוטרו מהדלקת
נר חנוכה מפני החשד, כיון שע"י זה
למעשה לא יחשדוהו.

ד) אך באמת נשאל בזה מו"ר זללה"ה
(אליבא דהלכתא פורים עמ' ס"ט)
האם נר שהודלק מבעוד יום מועיל לנר
חנוכה שמפני החשד, או שצריך לכבות
ולהדליק, והשיב "מהני".

ו) ולכאור' יש לתלות זאת בנידון דידן,
שאם הוא סילוק חשד בעלמא, יכול
לסלק חשד גם בצורה כזו, אך אם
באופן שיש חשד תיקנו לו להדליק
בשני הפתחים, לאחר שבמקום זה יש
חשד לא מועיל לסלק את החשד
באופנים אחרים [ואינו דומה למקרה
הקודם שהניח נר דלוק מבעוד יום, כי
שם מעיקרא לא היה חשד, משא"כ כאן
שיש חשד והוא רוצה לסלקו באופנים
אחרים].

והקשה הגרש"א שטרן שליט"א (נס
לשושנים עמ' ע"ה) שלכאורה
זה סותר לדברי מו"ר זללה"ה בשאר
תשובותיו שנקט שזה מעיקר דיני
ההדלקה ולא רק סילוק החשד, ואם כן
היה צריך לכבות ולחזור ולהדליק.

בברכה ובידידות
משה פולישנסקי

ושמעתי מידידי הג"ר שמעון ויסברג
שליט"א ליישב, שכאשר יש
חשד בחז"ל תיקנו דין הדלקה מפני
החשד, ואז באמת הדלקה עושה מצוה

ז. ובשו"ת דולה ומשקה (עמ' 267) נשאל מו"ר זללה"ה, האם כשמדליקין נרות חנוכה מפני
החשד, אפשר להדליק גם קודם הזמן, והשיב "לא". ושמואל יש לחלק, שהבא לשאול האם
להדליק קודם הזמן נאמר לו שלא ידליק כדי שיוכל לקיים מצות חז"ל להדליק מפני החשד
ולא להפקיע את עצמו מהמצוה, אך אם כבר הודלק מבעוד יום למעשה אין כאן חשד
ופטור מלהדליק.

סימן י"ב

כמה נרות יש להדליק בהדלקה שמפני החשד

יום ג' י"ב כסלו תשפ"ו

לענין זה האם יש בזה מהדרין מן המהדרין או לא.

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

(א) יש לדון האם בהדלקה זו שמפני החשד, יש את המהדרין מן המהדרין להדליק כמנין הימים, או שמספיק להדליק נר אחד.

הריני מצרף לעיוןך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הג"ר יוסף אביטבול שליט"א

ויש לתלות זה בגדר תקנת הדלקה מפני החשד, שאם זה מעיקר תקנת ההדלקה, אם כן גם בזה יש ענין לפרסם את הנס לפי מנין הימים, אך אם זה רק כדי שלא יחשדוהו שלא הדליק, כיוון שמעיקר הדין צריך להדליק רק נר אחד, אם כן לא שייך בזה חשד.

אתא לידי ספריה דמר אשר שדר לן "שערי יוסף" על עניני חנוכה, ובו קרוב לתשעים סימנים על עניני חנוכה בבקיות עצומה ובבהירות נפלאה, וזכיתי להתענג הרבה על ספרו אשר מרחיב הרבה בכל פרט ופרט בחקירה ודרישה עד לבירור ההלכה דבר דבור על אופנו.

(ב) ובשו"ת מועדי הגר"ח (ח"א סי' תר"ו) נשאל בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה כשמדליקין נר חנוכה משום חשד, האם סגי בנר אחד או כמנין הימים, והשיב "כמנין הימים". וכעין זה השיב מו"ר זללה"ה בספר נר חנוכה (פ"ג הע' נ') ובגליון דברי שיח (גליון 97) ע"ש [ובשו"ת דולה ומשקה (עמ' 267) נשאל מו"ר זללה"ה האם המדליק נרות חנוכה מפני החשד, צריך גם להדליק כמהדרין ומהדרין מן המהדרין, או רק את עיקר הדין, והשיב "כרצונו", אך יתכן שכוונתו שאינו צריך

וראי' מה שהאריך בסימן מ"א אודות גדר הדלקת נר חנוכה מפני החשד, ובתוך דבריו כתב לדון האם בהדלקה שמפני החשד יש את המהדרין מן המהדרין להדליק כמנין הימים, או שמספיק להדליק נר אחד כיון שלמעשה אין כאן חשד.

ולחיבת הקודש אביא מה שכתבתי בעניותי בענין זה בספרי מאורי חנוכה (סי' ו' אות ז'), נדפס כסלו תשפ"ה) שם הארכתי טובא בענין הדלקה מפני החשד, ואעתיק את הנוגע

כיון שבלאו הכי זה רק הידור, אך אין והגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה הכי נמי ההידור שייך גם בזה).
 וכן כתבו בספר משנת יעקב (ח"ב סי' להדליק נר אחד, וכן כתבו בשו"ת אבן תרע"א) ובשו"ת משנת יוסף (ח"ה סי' קי"ד) שיש להדליק כמנין הימים.
 (ג) מאידך, דעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל נר אחד, אך אפשר שלא דיברו על עצם (זכור לדוד מנהגי ותיקין סי' ל') התקנה שאז גם הם יודו שמהדרין מן

ח. ובספר שערי זבול כתב הגר"מ זילבר שליט"א "שמעתי מאלופי ומיודעי הגאון ר' דב לנדו שליט"א שהחזו"א הדליק בפתח השני רק נר אחד".

אך הדברים צריכים בירור, כיון שידוע שהחזון איש היה מדליק רק בפתח מהבית למרפסת הפונה לרחוב חזון איש, ולא בפתח הבית הפונה לרחוב בית הלל.

ושמעתי מידידי הגר"ר יהושע אייזנשטיין שליט"א, ששאל את מו"ר הגר"ח קניבסקי זללה"ה, מדוע החזון איש הדליק רק בפתח אחד ולא בפתח השני, ומו"ר זללה"ה חשב זמן רב, ולבסוף אמר שיתכן שכיון שהיה בביתו בית הכנסת ורבים היו מצויים שם וכולם ידעו שמדליק בפתח האחד, לא היה שייך אצלו חשד.

ומצאתי שכתב בזה הגר"מ גריינימן שליט"א (דרכי יושר גליון 18) וז"ל: זכרוננו שאצל מרן החזו"א ז"ל דנו בזה לענין מעשה בזמנינו, וכנראה ה' בזה איזה קולא אלא שצריך לדעת הפרטים מתי להקל וטעם הדבר, ומרן ז"ל בעצמו (בדירתו בקומת קרקע שברח' חזו"א) הדליק על המרפסת הפונה לרחוב חזון איש (ולא ה' למרפסת פתח לחוץ), ולא הוסיף להדליק בצד רח' בית הלל (כמדו' שאז ה' זה כמין סימטא בעלמא) בחלון (ה' שם בחדר מדרגות פתח לחצר וכן בביהכ"נ שבביתו פתח לחצר, אבל צל"ע אם ה' דיון להדליק שם, דהיינו לחשבם כפתח הבית), וכששאלתיו בדין חשדא מה הטעם להקל אצלנו, השיבני לברר הטעם שדיברו אצל ידידי הגר"נ שולמן זצ"ל ושלחתי לשאלו. וז"ל המכתב:

שלו

כמדומה ששאלתיך מכבר ע"ד חצר שיש לה ב' פתחים לענין נ"ח מ"ט בזה"ז לא, כי מרן ז"ל אמר שאתה תדע כי דיבר איתך בזה ולא זכר באותו מעמד, עכ"פ תודיעני אם החליט כן, באם אינך זוכר הטעם, כמו"כ אם יש איתך בזה דבר לחלק הודיעני נא.

ושלו' מאיר

והגר"נ שולמן זצ"ל השיב על כך במכתב להגר"מ גריינימן שליט"א בזה"ל:

שלו' רב

מרן זללה"ה דיבר על הטעם למה לא הדליק לצד הסמטא אבל מעודי לא שמעתי לחלק בין זמנה"ז מאופן הגמ' וגם טעם הנהגה הנ"ל איני זוכר, ואשר סתם רשום אצלי שאין דין חשדא אלא היכא שמעיקר הדין אין הכרעה היכן להדליק.

נתן

הורה שצריך להדליק משום חשד (אשרי האיש פרק ל"ה ס"ו) וכן נהג אאמו"ר זללה"ה לשלוח שליח להדליק עבורו כשנסע לשבת חנוכה מפני החשד, ולכן הורו שגם אם מחמירים להדליק מפני החשד, סגי בנר אחד כל יום, אך בעיקר התקנה בזמן חז"ל אפשר שגם הם מודים שיש להדר ולהדליק נרות כמנין הימים.

[ויל"ע מדוע א"צ להדליק שם עבור כל אחד ואחד מבני הבית, דלכאור' אם הדלקה מפני החשד זה מעיקר התקנה, גם הידור זה שייך, ויש ליישב].

(ד) עוד יש לדון, דהנה כתב הרמ"א (סי' תרע"ג ס"א) שמן זית מצוה מן המובחר, ואם אין שמן זית מצוי, מצוה בשמנים שאורן זך ונקי.

ועוד כתב המשנ"ב (שם ס"ק י"ב) בשם החיי אדם, שמצוה מן המובחר ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן.

המהדרין מדליקים בשני הפתחים, אלא דיברו בזמנינו שבלאו הכי רבים מקילין שלא שייך כיום חשד [הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה שם סעיף י"א, שלמי מועד עמ' קצ"ג), הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית הלוי פרק כ"ט סעיף ט'), הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שט"ו), הגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"ד פרק מ"ב סעיף י"ז), ויבדלחט"א הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו), אולם דעת מרן החזו"א (קונטרס הזכרונות סי' ל"ב דין י"ד), הגרי"י קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו ח"ג עמ' ד'), ומו"ר הגר"ח קניבסקי זללה"ה (דברי שיח גליון 97, אליבא דהלכתא שם עמ' ס"ט, שיעורי חנוכה סי' כ') שגם בזמנינו צריך להדליק מפני החשד, וכן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אף שבעבר הורה שאי"צ להדליק משום חשד בזמנינו (הל' חג בחג עמ' ל"ו) מ"מ בשנים האחרונות שהחזירו העטרה ליושנה להדליק בחוץ

וכתב על כך הגר"מ גריינמן שליט"א וז"ל: והם דברי סברא, וכ"כ גם בחו"ב שבת דנראה דליכא חשד אלא כשאין הכרע באיזה פתח להדליק אבל כשיש הכרע בדבר ליכא למיחשדיה, וצייר כמה אופנים לדין בזה ע"ש, ואולי ה' זה גם טעמו דמורן ז"ל, עכ"ל.

והגאונים הנ"ל קיצרו בדבריהם, אך מה שנתבאר בדבריהם שכל התקנה של חשד היא רק כשיש שני פתחים שוים, שאין טעם מדוע להדליק בפתח אחד יותר מהפתח השני, וממילא קיים החשש שיאמרו כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, אך כאשר יש טעם מדוע להדליק בפתח האחד יותר מהפתח השני, כגון אצל החזו"א שהיה בזה הרבה יותר פרסומי ניסא, לא קיים חשש זה, כיון שכולם מבינים שהטעם שאינו מדליק בפתח השני הוא משום שבפתח זה יש הרבה יותר פרסומי ניסא.

תשובות הגר"מ פוליטנסקי / סימן י"ב ————— לא

ויש לדון, האם גם בהדלקה מפני החשד מצוה מן המוכרח להדליק בשמן זית ובפתילות מצמר גפן או פשתן. וכן יש לדון לגבי שאר ההידורים כמנורה של כסף וכדו', וכל ההידורים כלולים בזה.

ואחתום בברכת הדיוט שיזכה כת"ר שליט"א להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ויפוצו מעיינותיו חוצה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. משה פוליטנסקי

ולכאן' הדבר תלוי באותו נידון, שאם זה רק סילוק החשד אם כן במה שמדליק מהני, אך אם זה מעיקר התקנה גם בזה שייך כל ההידורים הללו.

סימן י"ג

האם צריך לחזור על הפתחים לצורך הדלקת נר חשד

הפתחים [מה שלא מצינו כן בשאר מצוות], נאמרה דוקא לגבי קיום עיקר המצוה של הדלקת נר חנוכה שהיא משום פירסומי ניסא, ולא על תוספת זו של הדלקה מפני החשד, וכמו שלגבי נרות ההידור א"צ לשאול על הפתחים [כמ"ש המשנ"ב שם] אף "שההידור הלא עיקר התקנה" כמו שכתב מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (אליבא דהלכתא פורים עמ' ס"ט), כיוון שדין זה של לחזור על הפתחים נאמר רק על החיוב העיקרי שהוא נר אחד, ואם כן אפשר שגם על ההדלקה מפני החשד לא נאמר דין זה.

אך כל הנידון הוא רק לפי הצד שתקנת חשד זה מדיני ההדלקה, אך אם זה דין צדדי של סילוק חשד, פשוט שאין צריך להוציא עבור זה יותר משאר דברים.

ג ולמעשה, בגליון אליבא דהלכתא (שם עמ' ע') נשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה האם צריך לחזור על הפתחים להדליק נר חנוכה

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר השאלה - שאלת חכם, באדם שיש לו חצר עם שני פתחים, אך אין לו מספיק שמן אלא כדי להדליק במקום אחד, האם מחוייב לחזור על הפתחים כדי שיהיה לו די שמן כדי להדליק גם בפתח השני או לא.

א לפום ריהטא היה נראה לתלות נידון זה בגדר דין הדלקה מפני החשד, שאם זה חלק ממצות הדלקת נר חנוכה, אם כן כמו שלצורך נר חנוכה עצמו יש לחזור על הפתחים^ט, גם לצורך נר החשד יש לחזור על הפתחים, אך אם זה סילוק החשד בעלמא, אם כן הוא ככל המצוות שאין חיוב לשאול על הפתחים עבורם.

ב אמנם לאחר העיון נראה, שגם לפי הצד שזה מעצם תקנת ההדלקה, עדיין יש להסתפק בדבר, האם מכיון שזה חלק מעיקר התקנה, גם בזה נאמר הדין של צריך לחזור על הפתחים, וכנ"ל, או שגם אם זה מעיקר התקנה, מ"מ הלכה מיוחדת זו שצריך לחזור על

ט. כמו שכתב המשנ"ב (סי' תרע"א ס"ק ג') שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל על הפתחים או מוכר כסותו או משכיר עצמו לצורך הדלקת נר חנוכה. ומקורו מביאור הגר"א שם.

מפני החשד, והשיב "כן". ובספר
לבנימין אמר (עמ' נ"ח) נשאל בזה מו"ר
זללה"ה והשיב "אולי". ואילו בגליון
דברי שיח (גליון 97) השיב בזה "לא
מסתבר".

בברכה שיפוצו מעיינותיכם חוצה לכל
בית ישראל, ויהנו רבים
לאורכם ותרבה הדעת.
מושה פוליטנסקי

ונראה מכל זה, שמו"ר זללה"ה אמנם
נקט שהדלקה מפני החשד זה
חלק ממצות ההדלקה, אך הסתפק במה

סימן י"ד

האם מותר להשתמש לאור נר שהודלק מפני חשד

יום ד' י"ג כסלו תשפ"ו

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

וכן כתבו בשו"ת פקודת אלעזר (או"ח סי' מ"ט) ובספר מנחת אשר (חנוכה סי' י"א) שגם נר של חשד אסור להשתמש לאורו.

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הג"ר יוסף אביטבול שליט"א

(ב) וכת"ר שליט"א רצה לתלות נידון זה בחקירה הידועה בגדר תקנת הדלקה מפני החשד, שאם זה חלק ממצות הדלקת נר חנוכה, אם כן גם נר זה הוקצה למצוותו, אך אם זה רק דין שצריך לדאוג שלא יחשדו בו, לא שייך לומר על הנר שהוקצה למצוותו.

(א) ראיתי מה שדן כת"ר שליט"א בספרו שערי יוסף (חנוכה סי' מ"א) האם מי שהדליק נר חנוכה בשני הפתחים מפני חשד, שני הנרות הוקצו למצוותם ואסור להשתמש לאורם, או שרק הנר הראשון הוקצה למצוותו אך הנר השני שלא הדליקו אלא מפני החשד לא הוקצה למצוותו ומותר להשתמש לאורו.

(ג) והיה מקום לדון בזה, שגם לפי הצד שהדלקה מפני החשד אינה מצות הדלקה ממש אלא רק סילוק החשד, גם כן יהיה אסור לו להשתמש לאור הנרות, שהרי כתב השולחן ערוך (סי' תרע"ב סעיף ב') שלאחר שעבר הזמן שתכלה רגל מן השוק יכול להשתמש לאורה, וכתב המשנה ברורה שם (ס"ק ח') ויש מחמירין שבעוד שהנרות דולקין אין להשתמש לאורן, משום הרואה שלא ידע לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר זה הזמן [ובשעה"צ (ס"ק י"ב) כתב עוד שלפי טעם זה אפילו התנה מעיקרא לא מהני], ואם כן יתכן שגם בנר של חשד יהיה אסור להשתמש לאורו מפני הרואה.

וכת"ר ציין לשו"ת דולה ומשקה (עמ' רל"ד), שם נשאל בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה, כשמדליקין נרות חנוכה מפני החשד, האם מותר להשתמש לאור הנרות, והשיב "לא".

וכן בגליון אליבא דהלכתא (שם עמ' ע') נשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה, האם מותר להשתמש לאור נר חנוכה שהודלק משום חשד, והשיב "לא".

ד) אלא שלכאור' יש להקשות, דהנה הביאור הלכה (סי' תרע"ג סעיף א' ד"ה ויש) דן האם מותר ללמוד לאור נרות חנוכה, וכתב בסוף דבריו שאפילו ללמוד בדרך קבע אפשר דאין להחמיר רק בכדי שיעור שתכלה רגל מן השוק, אבל לא בתר זה והיינו אפילו אם נרצה להחמיר שם שלא כדעת המחבר הוא רק לדבר הרשות אבל לא לדבר מצוה וצ"ע, וסיים "ויותר טוב אם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו שיכבנה לאחר כלות השיעור ויחזור וידליקנה". ולכאור' דבריו תמוהים, שהרי כל הטעם לאסור לאחר הזמן הוא מפני הרואה, ואם כן מה בכך שמכבה וחוזר ומדליק הרי עדיין יש חשש מפני הרואה.

ו) ולפי זה, גם בנר של חשד, אם הוא רק מצד סילוק החשד ואין לו שם של נר חנוכה, אם כן יהיה מותר להשתמש לאורו, ואין לגזור בזה משום הרואה, כיון שלא גזרו אלא בנר חנוכה עצמו ולא בנר אחר שנראה כנר חנוכה, ורק אם נימא שנר של חשד הוא מעיקר המצוה, יהא אסור להשתמש לאורו.

ויהי רצון שתזכו להמשיך לזכות את הרבים בספריכם הנפלאים, ותזכו להרבות תורה בכלל ישראל מתוך שלוה ונחת כל הימים.
מושה פוליטנסקי

ה) וראיתי שנשאל בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (דעת נוטה כת"י, חנוכה תשו' ק"ד), ותירץ

סימן ט"ו

האם מותר בנרות החשד להדליק נר מנר

יום ה' י"ד כסלו תשפ"ו
לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כל כך ולכן אין להדליק זה מזה.

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הג"ר יוסף אביטבול שליט"א

ראיתי מה שדן מע"כ שליט"א בספרו הנפלא שערי יוסף על עניני חנוכה (סי' מ"א) האם בהדלקה מפני החשד מותר להדליק נר מנר.

וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ה') שכל זה דווקא בנרות חנוכה, כיון שעיקר מצותו אינו אלא נר אחד, אבל בנרות אחרים של מצוה כגון של שבת ושל בית הכנסת וכדומה מדליקין מנר לנר. אך כתב בשם הפרי מגדים, שעל ידי נר של חול אין כדאי אפילו בשאר נרות של מצוה.

ולחיבת הקודש אכתוב את הנראה לענ"ד בזה, ועיקרי הדברים כבר נדפסו אשתקד בספרי מאורי חנוכה (סוף סי' ו')

ב) ויש לדון האם המדליק נרות חנוכה מפני החשד יכול להדליק נר מנר או לא.

א. האם מותר בנרות החשד להדליק נר מנר

א) כתב השולחן ערוך (סי' תרע"ד סעיף א') מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול, אסור, ויש מתירים גם בזה וכו', וכתב הרמ"א, ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר

ולכא' יש לתלות זאת בגדר חיוב ההדלקה מפני החשד, שאם זה חלק ממצות הדלקת נר חנוכה, אם כן גם בזה אין להדליק מנר לנר על ידי נר של חול [ולדעת הרמ"א אף מנר לנר ממש], אך אם זה רק דין לסלק מעליו את החשד, ואין זה חלק ממצות הדלקת נר חנוכה, יתכן שמותר להדליק מנר לנר, ואף להדליק מנרות אלו נר של חול'.

י. ומ"מ אף לצד זה יש לדון, שסוף סוף מקיים בהדלקה זו מצות והייתם נקיים, ואם כן יהיה

ב. האם מותר להדליק נר חשד מנר חנוכה

ג) כתב השו"ע (סי' תרע"ד סעיף ב') יש מי שאומר שנר של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה. וכתב הרמ"א, שה"ה נר של תלמוד תורה או נר לחולה הצריך נר.

שייך לומר בזה מצוות מבטלות זו את זו, וכן מבואר במשנה ברורה שם (ס"ק א', ס"ק ו') שאם יש שני בעלי בתים שדרים בבית אחד, יכולים להדליק זה מזה [אך בני הבית על שולחן בעל הבית, אינם יכולים להדליק משל בעל הבית, כיון שמעיקר הדין יוצאים בהדלקתו].

אך כתב המשנה ברורה (שם ס"ק ט') שהגר"א והחמ"ד משה חולקים על זה, וסוברים שאם אפילו תשמיש קדושה אסור להשתמש לנר חנוכה, הוא הדין שאסור להדליק מהם נר של מצוה אחרת. וכתב, שהטעם שאינו דומה לכך שמותר להדליק מנר לנר [מעיקר הדין], כיון ששם כל הנרות מצוה אחת הם, אך כשמדליק לצורך מצוה אחרת הן נראות כמבטלות זו את זו.

ה) ומעתה יש לדון, באדם שהדליק נר חנוכה, וכעת עליו להדליק נר בפתח השני מפני החשד, האם יכול להדליק את את נר החשד מנר חנוכה רגיל שהודלק למצוותו. ונראה שהדבר תלוי בגדר הדלקת נר חנוכה מפני החשד, שאם זה חלק ממצות הדלקת נרות חנוכה, יהיה מותר לו להדליק נר זה מנר רגיל, כיון שבשניהם הוא מקיים את אותה מצוה ולא שייך לומר בזה מצוות מבטלות זו את זו, אך אם זה דין נפרד של סילוק החשד, יהא אסור לו להדליק נר זה מנר החנוכה, עכ"פ לדעת הגר"א והחמ"ד משה שאסור להדליק שאר נר מצוה מנר חנוכה.

ד) אמנם נראה שאף לדעת הגר"א והחמ"ד משה, שאין להדליק נר של מצוה אחרת מנר חנוכה, מ"מ מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה של חבירו [באופן שמדליק את הנר הראשון ולא את נרות ההידור], דמסתבר שכמו שאדם אחד יכול להדליק מנר לנר, ה"ה כשמדליק נר חנוכה מנר חנוכה של חבירו גם כן הכל אותה מצוה, ולא

ו) והיה מקום לדון אף להפך, האם מותר להדליק נר חנוכה מנר של חשד, וכגון שרוצה להדליק נר חנוכה שלו מנר חשד של חבירו.

זה גם כן נר של מצוה, כמו נרות שבת ושל בית הכנסת, שאסור להדליק מהם נר של חול. אך עדיין יהיה נפק"מ האם מותר להדליק בנרות אלו נר מנר, שלגבי נרות שבת ונרות בית הכנסת כתב המשנ"ב שמדליקין נר מנר, ואם כן גם בנרות אלו יהיה מותר. אך יתכן שגם אם זה מצוה אחרת, מ"מ גם בזה שייך סברת הרמ"א שעיקר המצוה אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כל כך.

והנה, כתב השער הציון (שם ס"ק ח') שלדעת הגר"א גם נר שבת ונר בית הכנסת וכדומה אין להדליק אחד מחבירו. ולפי זה, גם אין להדליק נר חנוכה מנר של מצוה אחרת"א.

ואם כן היה מקום לומר, שאם נר חשד הוא חלק ממצות הדלקת נר חנוכה, אם כן יהיה מותר להדליק נר חנוכה רגיל מנר של חשד, כיון ששניהם זה אותה מצוה ולא שייך בזה מצוות מבטלות זו את זו, אך אם זה מצוה נפרדת, אם כן אסור לדעת הגר"א להדליק נר חנוכה מנר של חשד, כמו שאסור להדליק נר חנוכה מנר של שבת או בית הכנסת.

אך נראה פשוט שזה אינו, שהרי בכל הדלקת נרות חנוכה מלבד החיוב

של הדלקת נרות חנוכה יש גם חיוב של סילוק החשד, שהרי חשד אינו שייך רק בפתח השני אלא גם בפתח הראשון, ואף אם מאיזה טעם שיהיה אדם לא יצטרך להדליק מ"מ יהיה חייב מצד סילוק החשד, ואם כן כאשר מדליק נר חנוכה רגיל מנר של חשד לא שייך בזה מצוות מבטלות זו את זו, כיון שבנר שמדליק גם כן הוא מקיים את המצוה של סילוק החשד.

ואחתום בברכת הדיוט, שתזכו להארת ימי החנוכה מתוך אור התורה, ותזכו לבנין וחתנין רבנן ואיהו גופיה צורבא מרבנן, ותרוו רוב נחת דקדושה מכל צאצאיכם לאורך ימים ושנים.

בהוקרה ובידידות
מושה פוליטנסקי

יא. ובמשנה ברורה בסימן קנ"ד (ס"ק נ"ד) כתב בפשיטות שמותר להדליק מנר של בית הכנסת נר שבת וחנוכה או לצורך תלמוד תורה, אך יתכן שלא כתב כן אלא בביאור דברי השולחן ערוך שם (סעיף י"ד) שאין מדליקין נר של הדיוט מנר בית הכנסת, אך למעשה לדעת הגר"א אסור וכאן פירש מה שלא כתב שם.

סימן ט"ז

קטן שהגדיל מתי ידליק

לכבוד ידידי הגר"מ גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
באתי בזה אודות מה שביקש כת"ר שליט"א לידע דבר ה' זו הלכה, אודות בן שנעשה בר מצוה באחד מימי החנוכה, ומנהגו להדליק בשקיעת החמה, האם ידליק גם ביום זה בשקיעת החמה, או ידליק בצאת הכוכבים שאז הוא ודאי גדול.

וכן בספר בית היין (סי' ע"ד, סי' פ"ט) שאל את מו"ר זללה"ה שאלה זו, והשיב לו "עי' בפסחים צ"א ב' תוס' ד"ה איש וגם כאן יצא ידי חובתו אף שיש חד דרבנן".

(ב) ומה שציין מו"ר זללה"ה לדברי התוס' בפסחים צ"א ב', כוונתו למה שכתבו התוס' שם שקטן שהגדיל בין שני פסחים פטור מלעשות פסח שני, והבין מו"ר זללה"ה שכוונת התוס' שקטן שהקריב פסח בקטנותו פטור מלעשות פסח שני ואע"פ שהקיום מצוה שלו אז היה רק מדרבנן, ולכן גם כאן אף שבקטנותו זה תרי דרבנן ובגדלותו

(א) בשו"ת דעת נוטה (כת"י, חנוכה תשו' ר"ו) נשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה בשאלה זו, והשיב, "יכול להדליק בשקיעה כמנהגו", ועוד השיב על שאלה זו "אין צריך להמתין שהכל חיוב מדרבנן, משום שגם קטן חייב בחינוך מדרבנן (ואע"ג שהוא תרי דרבנן), ולא גרע מפסח עי' פסחים צ"א ב' תד"ה איש", ועוד השיב בזה (שם הע' 286) "כיון שחייב מדרבנן לא מסתבר כלל שלא יצא"י.

וכן כתב בספר נר חנוכה (פרק ב' סעיף י"ז) ששמע מממ"ר מרן הגר"ח

יב. עוד נשאל מו"ר זללה"ה (שם תשו' ר"ח) האם קטן שהגדיל באמצע חנוכה צריך לברך שהחיינו עוד הפעם, והשיב "לא יחזור לברך", ועוד השיב (שם) "יצא במה שבירך בקטנותו". ונשאל עוד (שם תשו' ר"ט) האם עדיף להמתין מלברך שהחיינו עד שיגדיל, והשיב "יכול לברך".

וכן הורה הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה חנוכה פרק ט"ז הע' כ"ח). והגר"ש דבליצקי זצ"ל כתב (ארבעה ספרים נפתחים פסקי חנוכה אות ט"ז) שיכין לעצמו פרי חדש ויברך עליו לאחר ההדלקה וכיון גם על הנרות.

זה חד דרבנן מהני מה שהדליק בקטנותו. וכן ביאר מו"ר זללה"ה לשואל ששאל (דעת נוטה כת"י, חנוכה תשו' ר"ז) איני מבין מה הראיה מהתוס' שם, וביאר מו"ר, "רואים שגם קטן שעושה מצוה מהני".

והגר"מ שטינברג שליט"א השיג על זה (משנת חיים פסחים סי' ל"ט) שאין כוונת התוס' שקטן שהקריב פסח ראשון נפטר מפסח שני כיון שקיים כבר, אלא כוונתם שאם היה קטן בזמן פסח ראשון, הוא לא היה בר חיובא בפסח ראשון, וממילא אינו מחוייב בשני, ולכן אפילו אם לא הקריב בראשון הוא פטור מפסח שני. ולאחר משא ומתן ארוך שהיה להגר"מ שליט"א עם מו"ר זללה"ה, כתב לו בסוף מו"ר זללה"ה "עיינתי עוד פעם ודבריתם נכונים וחוזרני בי".

אמנם כל מה שחזר בו מו"ר זללה"ה הוא רק בהבנה בדברי התוס', אך הרמב"ם (פ"ה מקרבן פסח ה"ז) כתב, שקטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור, ומבואר בדברי הרמב"ם שקטן ששחטו עליו בראשון הוא נפטר כי כבר קיים פסח ראשון [והאריך בזה בחידושי רבינו חיים הלוי שם].

ויעויין עוד במה שכתב מו"ר זללה"ה בספרו קרית מלך (על הרמב"ם

שם) שמה שכתב הרמב"ם הנ"ל, כן כתבו התוס' בפסחים צ"א ב' והיינו כדבריו בתשובה הנ"ל קודם שחזר בו שגם כוונת התוס' היא כן, [והגר"מ ש גרליץ שליט"א שהיה אחראי על התיקונים בספרי מו"ר זללה"ה, העיד ששאל פעם את מו"ר, האם כשנשאל במכתבים על דברים שכתב בספריו ולפעמים כתב מכח הקושיא שחזר בו ממה שכתב בספרו, האם יש לשנות לפי תשובה זו בספר עצמו, והשיב לו שלא ישנה כיון שבשעה שכתב את ספרו עסק בסוגיא זו היטב וכך יצא לו, ואילו כשנשאל במכתב ענה לפי מה שהיה נראה לו באותו זמן לפום ריהטא, אך מסתבר שמה שכתב בספרו הוא הנכון, ולפי זה כיון שבספרו כתב מו"ר זללה"ה שכוונת התוס' היא כדברי הרמב"ם, אע"פ שאחר כך כתב שחזר בו, אפשר שהעיקר הוא כמ"ש בספרו בביאור דברי התוס'].]

ג) וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שלמי מועד עמ' רי"ז, הליכות שלמה חנוכה פט"ז סי"ד), הגר"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פרק ל"ט ס"ג, פסקי שמועות חנוכה עמ' פ"ג, מים חיים גליון 205), והגר"נ קרליץ זצ"ל (ספר חנוכה פרק י"ג סעיף ט"ז, מים חיים שם), שקטן שנעשה בר

מצוה בחנוכה יש לו להדליק כמנהגו, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' של"ז, ח"ג סי' רט"ו).
ויעיין עוד בספר מקראי קודש להגרצ"פ פראנק זצ"ל (חנוכה סי' י"א) ובספר חשוקי חמד (חנוכה עמ' קצ"ח) ובספר פניני חנוכה (עמ' מ"ז) מה שכתבו בזה.
(ד) מאידך, דעת הגר"א"ל שטינמן זצ"ל (שלמי תודה חנוכה סי' ה') והגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חנוכה פרק ב' סעיף י"ב) שטוב יותר שלא ידליק בשקיעה אלא ימתין עד צאת הכוכבים.
החותם כשמואל וקרנן (ברכות י"א ב') באהבה רבה ואהבת עולם
משה פולישנסקי

סימן י"ז

הדלקה בפתילות עבות

אמרו, שלשה שמות יש לו, ברק לפידות מיכאל, ברק, שפניו היה דומה לברק, לפידות, שהיה עושה לפידות עבות, ומה שמו, מיכאל שמו. הקדוש ברוך הוא בוחן לבות וכליות הוא, ואמר הקדוש ברוך הוא לדבורה, אתם כיוונתם לשם שמים ועשיתם פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, גם אני ארבה אתכם בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל, עכ"ל.

ובתנא דבי אליהו רבה מהדורת איש שלום י"ד (פרשה י') מובא זה בשינוי לשון מעט בזה"ל "בעלה של דבורה עם הארץ היה, אמרה לו אשתו, בוא ועשה פתילות והולך לבית המקדש שבשילה, מה אם יהא חלקך עם אנשים כשרים ותבוא לחיי העולם הבא, והוא היה עושה פתילות עבות, כדי שיהא אורן מרובה, לפיכך נקרא שמו לפידות. אמרו, שלשה שמות יש לו, ברק ולפידות ומיכאל, ברק, שפניו דומין

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

באתי בזה אודות שאלת חכם, האם יש עדיפות להדליק נרות חנוכה עם פתילות עבות או פתילות דקות.

תשובה: (א) כתב מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' ל"ב דין ו') "העידו שצוה לעשות פתילות עבות (עי' תדא"ר פ"ט שזה כבוד המצוה, ועי' מ"ב סי' תר"י סק"א)", עכ"ל.

ב) ומה שציין מו"ר לדברי התנא דבי אליהו רבה פרק ט', הוא במהדורת ונציה שם"י, וכתוב שם בזה"ל "כך אמרו, בעלה של דבורה עם הארץ היה, אמרה לו אשתו, בוא ואעשה לך פתילות והולך אותם לבית המקדש שבשילה, מה אם יהיה חלקך בין אנשים כשרים שבהם ותזכה לעולם הבא, והוא היה עושה פתילות עבות, כדי שיהא אורן מרובה, לפיכך נקרא שמו לפידות. וכן

יג. נדפס בעיר ונציה שבאיטליה בשנת שנ"ח, ויצא לאור בעשרות מהדורות מאז, כאשר כיום מצויה המהדורה מבוארת ומוגהת שיצאה לאור בשנת תשס"ה [ובין השנים תשס"ה-תשע"ז בשישה מהדורות נוספות] על ידי הג"ר ישעיהו כהן שליט"א.

יד. מהדורה זו יצאה לאור על ידי החוקר מאיר איש-שלום בשנת תר"ס, ומבוססת על פי כתב יד רומי משנת ד'תתל"ג.

לברק, לפידות, על שם שהוא עושה פתילות והולך לבית המקדש שבשילה, מיכאל, על שום מיכאל. הקדוש ברוך הוא בוחן לבות וכליות הוא, אמר לה, דבורה אתה נתכוונתה ועשית פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, ארבה אותך בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל, עכ"ל.

ג) ובילקוט שמעוני (שופטים רמז מ"ב) הובא מדרש זה בשינוי לשון מעט בזה"ל "תנא דבי אליהו, אמרו בעלה של דבורה עם הארץ היה, אמרה לו בוא ואעשה לך פתילות ולך לבית המקדש שבשילה, אז יהיה חלקך בין הכשרים שבהם ותבוא לחיי העולם הבא, והיא עושה פתילות והוא מוליך לבית המקדש, וג' שמות יש לו ברק ומיכאל ולפידות, ברק על שם שפניו דומות לברק, מיכאל על שם שהוא ממין את עצמו, דבר אחר על שם מלאך, לפידות על שם שאשתו עושה פתילות והיא מתכוונת ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, והקדוש ברוך הוא בוחן לבות וכליות אמר לה, דבורה את נתכוונת להרבות אורי, אף אני ארבה אורך ביהודה ובירושלים כנגד י"ב שבטים, עכ"ל.

ד) והנה מלבד שינויי הלשון שאינם משמעותיים בין המדרשים [ומלבד השינויים מדוע נקרא מיכאל], ישנו שינוי אחד מהותי, מי היה עושה את הפתילות העבות, האם דבורה או בעלה. שלפי הנוסח במהדורת ונציה, דבורה

אמרה לו "בוא ואעשה לך פתילות", ולמעשה "הוא היה עושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה", ולכן נקרא שמו לפידות "שהיה עושה לפידות עבות", ואמר הקדוש ברוך הוא לדבורה, "אתם כיוונתם לשם שמים ועשיתם פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, גם אני ארבה אתכם בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל", הרי שבתחילה היא אמרה שתעשה ולבסוף הוא עשה, והקב"ה אמר לה שאתם עשיתם פתילות עבות. וגירסא זו מוקשית קצת, שהרי הוא עשה ולא היא, ומדוע הקב"ה תלה גם בה, ואע"פ שהיא אמרה בוא ואעשה, הרי למעשה לא עשתה, ועוד שהרי היא לא אמרה בוא ואשה פתילות עבות, אלא זה לכאור' הוא עשה מעצמו, ואם כן מדוע הקב"ה תלה בה.

ולפי הנוסח במהדורת איש שלום, דבורה אמרה לו "בוא ועשה פתילות, וכן היה באמת "הוא היה עושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה", ולכן נקרא שמו לפידות "על שם שהוא עושה פתילות והולך לבית המקדש שבשילה", והקדוש ברוך הוא אמר לה, "דבורה, אתה נתכוונתה ועשית פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, ארבה אותך בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל", הרי שמלכתחילה אמרה לו שהוא יעשה ובאמת הוא עשה, אך בסוף הדברים המילים "דבורה, אתה נתכוונת ועשית"

אין להם ביאור, ויתכן שיש להגיה "אמר לו אתה נתכוונת ועשית" ולמחוק תיבת דבורה, ויותר נראה שיש לדחוק ולומר שהקב"ה אמר לדבורה נבואה זו שתאמר לבעלה במילים האלו, והטעם שאמר לה ולא לו, כיון שדבורה היתה נביאה (שופטים פרק ד' פס' ד') אך בעלה לא היה נביא, שהרי אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם כמו שאמרו בשבת (צ"ב א') ובנדרים (ל"ח א') והוא עם הארץ היה, ומה שכתוב ארבה אותך בישראל וביהודה ובשנים עשר שבטי ישראל, הוא ארבה אותך ולא אותך.

ואף שקשה להכריע מסברא בין הגירסאות השונות של מדרש זה שיש בו כידוע שיבושים רבים^{טז}, אך גם בתלמוד דידן מבואר שהיא זו שעשתה את הפתילות, שאמרו (מגילה י"ד א') "מאי אשת לפידות, שהיתה עושה פתילות למקדש"^{טז}.

ה) ומה שציין מו"ר לדברי המשנה ברורה (סי' תר"י סק"א) כתב שם וז"ל "בילקוט שופטים איתא לעשות פתילות עבות בבהכ"נ כדי להרבות אורן".

ומקורו מדברי המגן אברהם (שם ס"ק ה') שכתב וז"ל "איתא בילקוט שופטים דף ט' ע"א לעשות פתילות עבות בבהכ"נ להרבות אורן".

אך הנוסח בילקוט שמעוני הוא לכאור' המחזור ביותר, שלפיו דבורה אמרה "בוא ואעשה לך פתילות" וכן היה באמת "היא עושה פתילות והוא מוליך לבית המקדש", ונקרא שמו לפידות "על שם שאשתו עושה פתילות והיא מתכוונת ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, והקדוש ברוך הוא אמר לה, "דבורה, את נתכוונת להרבות אורי, אף אני ארבה אורך ביהודה

^{טז}. ויעויין בהסכמת מרן הגר"ל שטינמן זצ"ל למהדורת התנא דבי אליהו שהוציא נכדו הג"ר ישעיהו כהן הנ"ל, שכתב בזה"ל "המדרש תנא דבי אליהו אשר בו דברים שלימד אליהו הנביא את רב ענן כמבואר בכתובות דף ק"ו א' יש בו חסירות שורות שלימות או שכתובים לא לפי הסדר ודברים שמאד מקשים ללמוד בהם".

^{טז}. ויעויין במהרש"א (שם) שכתב שבזכות זה שהיתה עושה פתילות למקדש, זכתה לנבואה ולאור התורה שהיתה שופטת את ישראל.

^{יז}. וכן כתב בשולחן ערוך הרב (שם סעיף ד') וז"ל, "נוהגים להרבות בנרות בבית הכנסת שנאמר על כן באורים כבדו ה' ומתרגמינן בפנסיא יקרו ה', וטוב לעשות פתילות עבות בבית הכנסת להרבות אורן". וכן כתב המטה אפרים (סי' תר"י סעיף ו') "ונוהגין ליקח פתילות עבות לנרות

והנה בילקוט שלפנינו לא מצאתי שכתוב דבר זה על נרות של בית הכנסת, אלא על בית המקדש שבשילה, ולכאור' המג"א הגין מסברא שאם יש ענין לעשות כן בבית המקדש, גם בבית הכנסת שהוא מקדש מעט יש ענין לעשות כן.^{יח}

אך עדיין היה מקום לומר, שכל זה דווקא על נרות שהם לכבוד בית ה', אך על נרות חנוכה שהם לפרסם הנס יתכן שגם בפתילות דקות יש פרסום הנס ואין ענין בפתילות עבות, ועל זה

חידש החזון איש שגם בהם יש ענין לעשות פתילות עבות.

ומנ"מ לגבי נרות שבת נוכן לגבי נרות שמדליקין בברית מילה^{יט}, או נר נשמה וכדו', לא מצינו שיש ענין לעשות פתילות עבות, ואף שדבר זה יתכן מאד מסברא, אך ראייה גמורה אין לנו בנרות שאינם לא לכבוד בית ה' ולא לפרסם הנס.

ביקרא דאורייתא
מושה פולישנסקי

בית הכנסת כדי להרבות אורן. וכן כתב הדרך החיים (סי' קס"א סעיף ב') וז"ל, "נוהגין לעשות לנר בית הכנסת פתילות עבות כדי להרבות אורן".

יח. ובפרט, שהרי גם בבית המקדש מסתבר שפתילות אלו היו מיועדות להאיר בבית המקדש [שהרי בבית המקדש היו גם נרות להאיר, וכמו ששינונו (תמיד כ"ו א', מדות פ"א מ"ט) והנרות דולקין מכאן ומכאן, ועוד שנינו (תמיד כ"ח א') ואבוקות של אור בידם] ולא היה זה הפתילות למנורה, שהרי במנורה היה שיעור של חצי לוג לכל לילה כמו שאמרו במנחות (פ"ט א') ולא שייך לעשות פתילות עבות שכך יהיה אורם מרובה ויכלה השמן יותר מהר, ובירושלמי (יומא פ"ב ה"ב) הקשו איך יתכן שבתקופת טבת השיעור הוא חצי לוג ובתקופת תמוז הוא גם כן חצי לוג, ותירצו שכן בבי שהיה ממונה על הפקיע (שקלים פ"ה מ"א) היה מזייג את הפתילות, ופירשו רש"י (מנחות שם ד"ה ושיעורו בפירוש השני) ותוס' (שם ד"ה ושיעורו) שבימות הקיץ היו עושים פתילה גסה ובימות החורף פתילה דקה, וכן כתבו בדעת זקנים מבעלי התוס' (שמות פרק כ"ז פס' כ"א) בשם ריב"א, וכעין זה כתבו בתוס' ישנים (יומא ט"ו א' ד"ה תן) בשם תוס' ריב"א ובתוס' הרא"ש (שם ד"ה תן) בשם ריב"א.

יט. כמבואר בתוס' בסנהדרין (ל"ב ב'), ונפסק ברמ"א (יו"ד סי' רס"ה סעיף ה') ובש"ך (שם ס"ק כ"א) ובמשנ"ב (סי' תקי"ד ס"ק ל').

כ. ואדרבה, מדברי הפוסקים הנ"ל שדיברו אודות הדלקת נר של יום הכיפורים בבית הכנסת, וכתבו שיש לעשות פתילות עבות, משמע קצת שבסתם נרות של יום הכיפורים שמדליקים בבית לא שייך הידור זה, ובערוך השולחן (או"ח סי' תר"י סעיף ז') ראיתי שכתב וז"ל, "ונהגו לעשות פתילות עבות על נרות יום הכיפורים כדי להרבות אורן", ולא הזכיר בדווקא נרות של בית הכנסת, אך יתכן שדבריו נאמרו על פי המנהג להדליק נרות אלו בבית הכנסת, אך לא לנוהגים להדליק בביתם.

סימן י"ח

אם יש בהדלקת נר חנוכה מצוה הבאה בעבירה

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

(דעת נוטה כת"י, חנוכה תש"ח כ"ח) לפי שיטתו שאסור להדליק בשמן של שביעית (דרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ס"ק מ"ט), מה הדין אם הדליק בשמן של שביעית בשוגג, האם יצא ידי חובתו, והשיב "מצוה הבאה בעבירה בשוגג" [שלכאו' נידון זה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א (סי' תרמ"ט סעיף ה'), ועיין שדי חמד (מערכת מ' כלל ע"ז אות ח')] מה שכתב בענין מצוה הבאה בעבירה בשוגג, וע"ע בחוט שני (פסח עמ' שכ"ז) מה שכתב בזה].

אודות השאלה, במי שהדליק נרות חנוכה על ידי עבירה, כגון שהדליק בשמן שאינו שלו, האם יצא ידי חובתו כיוון שלמעשה נתפרסם הנס, או שכיוון שזה מצווה הבאה בעבירה לא יצא ידי חובתו.

א) בשו"ת פני מבין (סי' רכ"ד) כתב לחדש, שהמדליק נרות חנוכה ע"י גזל, יצא ידי חובתו, כיוון שסוף סוף נתפרסם הנס.

ג) ויש לדון, מה דין המדליק נר של חשד ע"י מצוה הבאה בעבירה, האם יצא בזה ידי חובתו, או שלא יצא ידי חובתו וצריך להדליק נר אחר, ויש לתלות זאת בנידון הידוע בגדר הדלקת נר חנוכה, שאם זה מעיקר תקנת ההדלקה, א"כ זה גם מצוה ככל מצוה אחרת ואינו יוצא ידי חובה על ידי מצוה הבאה בעבירה, ואם זה רק סילוק החשד, אם כן אף שנהג שלא כהוגן בהדלקה זו סוף סוף לא יחשדוהו שלא הדליק.

ובגליון אליבא דהלכתא (פורים עמ' ע"ב) נשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה, על דברי הפני מבין הללו, האם זה להלכה, והשיב מו"ר "חידוש".

ובאמת בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' שמ"ט) ובשו"ת חבצלת השרון (או"ח סי' מ"א) ובשו"ת פרי השדה (ח"ד סי' נ"ג) כתבו שגם בנר חנוכה שייך מצווה הבאה בעבירה.

ב) וכן לגבי המדליק נר חנוכה בשמן של שביעית, נשאל מו"ר זללה"ה

תשובות הגר"מ פוליטנסקי / סימן י"ח ————— מוז

ד) ומצאתי בגליון אליבא דהלכתא (שם	חשד, והשיב מו"ר "מצוה הבאה
עמ' ע') שנשאל בזה מו"ר זללה"ה,	בעבירה".
האם המדליק נר חנוכה משום חשד ע"י	בכל חותמי ברכות שהיו במקדש
עבירה קיים את המצווה, דסוף סוף אין	מושה פוליטנסקי

סימן י"ט

הדלקת נר חנוכה באיסורי הנאה

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר מה שביקש לי לברר כל השיטות והאופנים בהדליק נר חנוכה באיסורי הנאה, אם יצא.

(א) כתב המשנ"ב (סי' תרע"ג ס"ק ב') שומן או חלב הנאסר מבשר החלב, אסור להדליק ממנו נר חנוכה.

ומקור נידון זה, הוא בשו"ת שער אפרים (סי' ל"ח, הו"ד באליה רבה ובבא ה"ט ס"ק א' ושע"ת ס"ק א' ובפמ"ג א"א ס"ק א') שדן אם מותר להדליק בחמאה שנתבשלה בקדירה של בשר בן יומו, וצידד להתיר כיוון שאין כאן רק הנאת המצוה ומצוות לא ליהנות ניתנו [דלא קיי"ל כהרז"ה (ר"ה כ"ח) שברבנן לא אומרים מצוות לא ליהנות ניתנו], אך הסיק לאסור, כיוון שצריך לתת בנר שמן שידלק כשיעור, ובשר בחלב שאסור בהנאה כתותי מיכתת שיעוריה.

וכיוון שסו"ס דלק חצי שעה א"כ יצא ידי חובתו, וכעין זה כתב השדי חמד (ח"ט מערכת חנוכה ס"ק ג') בשם השב יעקב, ותירץ מו"ר הגר"ח קניבסקי זללה"ה (מועדי הגר"ח ח"א סי' תרכ"ח) שהוא "כמו שהדליק באוויר", וכעין זה כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א קדשים סי' כ"ו) שכיוון שכתותי מיכתת שיעוריה, הרי זה נחשב שהשמן מפוזר ואינו ביחד, וא"כ אין כאן שיעור שלם בשעת ההדלקה. וע"ע במה שכתב בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה בשו"ת דעת נוטה (כת"י, חנוכה תשו' י"ב-כ"א) ובמה שהובא בשמו בספר מחשבת עם (עמ' תרי"ג) ובספר אריה שאג (עמ' רצ"ז) וע"ע בחוט שני (חנוכה עמ' שי"ט) מה שכתב בזה].

(ב) טעם נוסף לאסור כתב האליה רבה (ס"ק א') דכיוון שיש בזה בישול אחר בישול (כמבואר בסי' שי"ח) אם כן כשמדליק בשמן זה עובר באיסור של בישול בשר בחלב.

וסברא זו הובאה גם כן במשנ"ב (סי' רס"ד ס"ק י"ד) לענין הדלקת נר שבת, שעובר בזה על איסורי בישול בשר בחלב, [וטעם זה אינו אלא בבשר

]והגרי"ש כהנמן זצ"ל הקשה (שלמי תודה חנוכה סי' ז') שהרי בחנוכה צריך רק שידלק חצי שעה, ואין זה כלולב וכדו' שהוא שיעור בגודל,

וחלב, אך לא בשאר איסורי הנאה כגון שמן ערלה וכדו', שאין בהם איסור בישול].

ג) ויש לדון אם הדליק נר חנוכה בשמן של איסורי הנאה, האם יצא ידי חובתו, ולכא' לטעמו של השער אפרים דכתותי מיכתת שיעוריה, אף בדיעבד לא יצא [וכמו לגבי שופר (חולין פ"ט ב') ולולב (סוכה כ"ט ב') שכיוון שמכתת שיעוריה לא יצא אפילו בדיעבד], וכן לטעמו של האליה רבה, כיוון שיש בזה איסור בישול, אם כן יש בזה מצוה הבאה בעבירה, ואף בדיעבד לא יצא.

ד) והנה, יש לדון האם אפשר להדליק נר של חשד בשמן של איסורי הנאה, והן אמנם, שבשמן של בשר וחלב ודאי שאין להדליק, כיוון שסוף סוף יש בזה איסור בישול, אך מה שיש לדון זה בשמן של שאר איסורי הנאה [כגון שמן ערלה] האם אפשר להדליק בו נר של חשד או לא.

ויסוד הספק הוא, האם גם בנר של חשד שייך כתותי מיכתת שיעוריה, או

שבנר של חשד גם אם אין זה נחשב "שיעור" כיוון שסוף סוף זה דולק כל החצי שעה שוב אין חשד.

ולכא' זה תלוי בשני הצדדים בגדר הדלקה מפני החשד, שאם יש בזה דין הדלקה, אם כן צריך שיהיה בו שיעור כמו כל הדלקה, וכיוון שכתותי מיכתת שיעוריה אין זה נחשב שיעור, אך אם זה רק סילוק החשד, כיוון שסוף סוף אין כאן חשד, יצא בזה ידי חובתו.

ובאמת נשאל בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (אליבא דהלכתא שם עמ' ע') האם אפשר להדליק נר חשד באיסורי הנאה, דלא שייך מיכתת שיעוריה דסוף סוף אין חשד, והשיב "חלילה וחס".

והעורך (שם) הקשה על זה, שהרי הטעם שאומרים כתותי מיכתת שיעוריה הוא משום שהוא כמו שהדליק באוויר, וזה לא שייך בנר חנוכה משום חשד, דמאי אכפת לו שיהא כאוויר, הרי סוף סוף אין חשד, אך באמת לא קשיא

כא. ואף שבשו"ת פני מבין (סי' רכ"ד) כתב לחדש, שהמדליק נרות חנוכה ע"י גזל, יצא ידי חובתו, כיוון שסוף סוף נתפרסם הנס, מ"מ לא קיימא לן כן, וכמו שכתבו בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' שמ"ט) ובשו"ת חבצלת השרון (או"ח סי' מ"א) ובשו"ת פרי השדה (ח"ד סי' נ"ג) שגם בנר חנוכה שייך מצווה הבאה בעבירה.

וכן הורה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (דעת נוטה כת"י, חנוכה תשו' כ"ח) שהמדליק נר חנוכה בשמן של שביעית יש בזה מצוה הבאה בעבירה. ואף לגבי נר של חשד הורה מו"ר זללה"ה (אליבא דהלכתא פורים עמ' ע') שהמדליק נר של חשד על ידי עבירה יש בזה מצוה הבאה בעבירה. ועל דברי הפני מבין הללו כתב מו"ר זללה"ה (אליבא דהלכתא שם עמ' ע"ב) "חידוש".

מיד, כיוון שמו"ר זללה"ה הולך בזה לשיטתו שבדין הדלקה מפני חשד נאמרה מצות הדלקה ככל הדלקת נר חנוכה.

ואמנם יתכן שלפי הצד של סילוק חשד, לא נאמר בזה הכלל של

מצוות לא ליהנות ניתנו, אם כן יהיה אסור להדליק באיסורי הנאה מצד עצם

איסור הנאה, כיוון שכל מה שדנו האחרונים האם מותר להדליק נר חנוכה באיסורי הנאה, הוא משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אך אם בסילוק חשד לא נאמר כלל זה, אם כן זה אסור מצד עצם האיסור הנאה.

בברכה שתזכו לכל טוב אתם וכל הנלווים עליכם
משה פוליטנסקי

סימן כ'

הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית

לכבוד ידידי הגר"מ גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בדבר מה שביקש לי לברר כל השיטות אם אפשר להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית.

(ח"א סי' ק') ובתורת הארץ (פ"ח אות מ"ז), וכן הורו הגר"ל שטינמן זצ"ל (כאיל תערוג) והגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני שם עמ' רל"ח) שאין להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית, וכן כתבו בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קפ"ד) ובשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' כ"ו, ח"ב סי' פ"ט) נודלא כמ"ש בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ב סי' ד') ובשו"ת ציץ הקודש (סי' י"ד) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' מ"ב) ובשו"ת אור לציון (פ"ב סי' ז') להתיר להדליק בשמן של שביעית].

א) כתב הדרך אמונה (פ"ה משמיטה ויובל ס"ק מ"ט) "אין להדליק נרות חנוכה בשמן שביעית", ומקורו כמו שציין בבה"ל (שם ס"ק ק"ב) שהוא בשם מרן החזו"א.

ג) והטעם לזה, כתב בבה"ל (שם ד"ה שמדליק) וז"ל "נר חנוכה שאסור ליהנות לאורו אלא למצוה שהתורה אמרה להדליק וכו' וזה לא נקרא הדלקה להנאה".

וכן כתב מו"ר זללה"ה בקונטרס הזכרונות (סי' מ"ט דין ד') "אסור להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית (ועי' ירו' סוף תרומות^ל, וכ"ד רידב"ז בפ"ה ש"ה ה"ט, עי' פ"ה משמיטה ד"א סקמ"ט, ובה"ל ה"ח ד"ה שמדליק, וצה"ל אות ק"ח^{יד})".

וכעין זה כתב מו"ר זללה"ה בתשובה (דעת נוטה כת"י, חנוכה הע' 40) "הטעם שאסור מרן להדליק נ"ח בשמן

ב) והוראה זו של מרן החזו"א, כבר פסקו כן הרידב"ז בפאת השולחן (שם פ"ה ה"ט) ובשו"ת אמרי יושר

כב. וכן הובא דבר זה בספר ארחות רבינו (ח"ב עמ' של"ד) בשמו.

כג. בירושלמי שם (פי"א ה"ה) מבואר שמותר להדליק נר חנוכה בשמן שריפה של תרומה טמאה, ומבואר שמצות הדלקת נר חנוכה אינה נחשבת הנאה, וממילא יהא אסור להדליק בשמן של שביעית.

כד. כן הוא בכתב ידו של מו"ר זללה"ה, אך נראה שהוא ט"ס, וצ"ל אות ק"ב.

גם אני אודך

שביעית משום הפסד שלא לצורך אדם   וכ"כ רידב"ז בפה"ש^ה.
לנר חנוכה אלא שמן שביעית אם ידליק   או יבטל המצוה, והשיב "לא ידליק".
ונשאל מו"ר זללה"ה (מועדי הגר"ח   בברכת התורה
ח"ב סי' תרע"ט) מי שאין לו שמן   משה פוליטנסקי

כה. ולשואל אחר ששאל (שם) אולי כל מה שאסר החזו"א היה רק לאחר זמן הביעור, השיב
מו"ר זללה"ה "מה ששאלנו מהחזו"א להדליק בשמן שביעית אפי' היה במוצאי שביעית, הרי
זמן הביעור בזיתים עד העצרת כמ"ש בפסחים כ"ג א' (כן הובא שם, והוא ט"ס וצ"ל נ"ג א')
וה"ה בשמן כמ"ש הר"מ בפיה"מ, א"כ בחנוכה הוא לפני הביעור".

סימן כ"א

הדלקת נר חשד בשמן של שביעית

כסלו תשפ"ג

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד מו"ר הגאון הגדול רבי ישראל אדלשטיין שליט"א

(א) ראיתי מה שדן מו"ר שליט"א (אהלי זרעים, גליון 53) לפי מה שהורו הרידב"ז (פאת השולחן פ"ה משמיטה ויובל ה"ט) והחזון איש (דרך אמונה שם ס"ק מ"ט) שאין להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית, כיון שזה הפסד ולא הנאה, האם אפשר להדליק נר של חשד בשמן שביעית.

והדבר תלוי בחקירה הידועה האם הדלקת נר חנוכה מפני החשד היא חלק מדיני ההדלקה, או שזו תקנה נפרדת, שאם זה חלק ממצות ההדלקה, אם כן גם נר זה הוא מיועד למצוה ולא להנאה, אך אם זה רק לסלק מעצמו את החשד, אם כן הוא עושה זאת לצורך עצמו כדי שלא יחשדו בו, ונחשב שנהנה מהנר, ויהיה מותר להדליקו משמן של שביעית.

(ב) ולכאורה היה מקום לומר, שגם אם זה חלק ממצות ההדלקה, הרי סוף סוף נהנה מכך שעל ידי זה לא חושדים בו, ולכן יהיה מותר להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית.

אמנם הוכיח מו"ר שליט"א דזה אינו, דאם כן גם יהיה מותר להדליק גם נר חנוכה עצמו בשמן של שביעית, דהרי בכל נר חנוכה שמדליק יש לו גם תועלת מכך שעל ידי זה לא חושדים בו, ועל כרחך שכיוון שצריך להדלקה היא למצוה, וזה כוונתו בהדלקה, לכן אין זה נחשב הנאה.

(ג) ויש להוסיף בזה, דהנה כתב המשנ"ב (סי' תרע"ג ס"ק י"א) שאם אינו משתמש לאור הנר רשאי לישב בביתו בשעה שזו חנוכה דולקת אפילו אם לא הדליק שמש, ובשעה"צ (ס"ק י"א) כתב עוד בשם הפרי חדש, שמותר אפילו לילך לאור נר חנוכה לראות שלא יכשל, ולא מיקרי תשמיש, וכן מי שהנר מרגיעו מפחד החושך, הורה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (פסקי שמועות חנוכה עמ' קט"ו) שאין זה נחשב לשימוש בנר, ומותר.

ומעתה יש להקשות, מדוע אסור להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית, הרי יכול ליהנות לאורו כשיושב לידו או כשהולך לאורו, דהרי כל אחד שמדליק בשמן של שביעית שניתן להדלקה, אין זה דוקא כשעושה שימוש לאור הנר, אלא אפשר להדליק גם כדי שיהיה אור בבית.

ועל כרחך צ"ל דכיון שעיקר הדלקתו היא למצווה, אם כן אף שיש לו בזה הנאה, מ"מ פעולת ההדלקה היא פעולה של מצוה ולא פעולה של הנאה, ולכן גם כשנהנה שלא יחשדוהו, כיון שעיקר ההדלקה היא לצורך המצוה, אסור להדליק בשמן של שביעית.

מושה פוליטנסקי

סימן כ"ב

הדלקת נר חשד בשמן מאוס

לכבוד ידידי הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

באתי בזה בדבר מה ששאלני כת"ר שליט"א, אודות מי שיש לו חצר עם שני פתחים שצריך להדליק בשניהם, ויש לו שמן מאוס, האם יכול להדליק בפתח השני [שכל ההדלקה שם היא רק מפני החשד] בשמן המאוס.

(א) כתב המשנ"ב (סי' תרע"ג ס"ק ג') אם נמצא עכבר בשמן, מאוס הוא לנר חנוכה.

(ב) וכן שמן שהיה תחת המיטה, כתב הכף החיים (שם ס"ק י"א) בשם הבן איש חי (שנה א' פר' וישב אות י"ב) שכיון ששורה עליו רוח רעה והוא מאוס לאכילה, הריהו מאוס למצוה משום הקריבהו נא לפחתך. וכן דעת מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה שאין להדליק בו כיוון שיש בזה "בזיון מצוה" (דעת נוטה כת"י, חנוכה תש"ו)

ד'), ו"מאוס" (שם) ו"להסוברים שצריך להיות ראוי לאכילה ודאי שאין ראוי להדליק בזה" (שם תשו' ג') ו"יש סוברים שצריך שיהא ראוי לביהמ"ק" (שם הע' 4) ו"י"א שאין ראוי כיון שיש ע"ז רוח רעה" (שם תשו' ד"י, וע"ע תורת המועדים סי' תרע"ג ס"ק י') [מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קונטרס הליכות הגרי"ש אלישיב עמ' 9) והגר"נ קרליץ זצ"ל (פסקי הלכות חנוכה פ"ט ס"ג, בנתיבות ההלכה קובץ ל"ג עמ' 205) שמותר להדליק בו, וע"ע בשו"ת פאת שדך (ח"ב סי' קמ"ב) ובספר הליכות אבן ישראל (פרק מ"ג ס"ד) ובספר חשוקי חמד (פסחים קי"ב) ובשו"ת מציון תצא תורה (סי' קכ"ח) ובספר פרדס יוסף (חנוכה אות תקנ"ד) מה שכתבו בזה].

(ג) וכן לענין הכלי ששמים בו את השמן, כתב השו"ע (סי' תרע"ג ס"ג) נר של חרס שהדליק בו לילה

כו. ועוד הורה מו"ר זללה"ה (שם תשו' ה') שאף היכא שהשמן היה על קרקע מרוצפת, שיש מקילין שאין בזה משום אוכלין שתחת המיטה [מזמור לדוד (לרבי דוד פרדו, קי"א ע"ב), יפה ללב (לרבי נסים יצחק פלאג'י, ח"ג סי' קט"ז ס"ק ו') ועוד], או שהשמן היה תחת המיטה בזמן שלא ישנו עליה שגם כן יש מקילין בזה [תורת חיים (שבועות ט"ו ב'), ובשם החזו"א יש סתירה בזה, וכמו שהביא מו"ר בקונטרס הזכרונות (סי' ל"ח דין י') ע"ש], מ"מ כתב מו"ר זללה"ה לגבי שמן זה "כ"ז מחלוקת ויש מחמירין".

אחת, נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת, והטעם לזה כתב המשנ"ב (ס"ק כ"ט) שהוא מאוס וביזוי מצוה, ולכן גם כוסית זכוכית שנעשית שחורה מהפיח, דעת מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (פסקי שמועות חנוכה עמ' קי"ח) ש"אם זה מלוכלך צריך לנקותה".

(ד) ומעתה יש לדון האם בנר חנוכה שמדליקים משום חשד גם כן להקפיד שהשמן והנר לא יהיו מאוסים ולא יהיה בהם בזיון מצוה.

והדבר תלוי בנידון שכבר כתבתי בו למע"כ שליט"א, מה גדר הדלקה מפני החשד, האם זה חלק ממצוות ההדלקה, או שזה דין בעלמא של סילוק החשד, שאם יש מצות הדלקה גם בפתח השני, אם כן גם בזה

צריך להקפיד שלא יהיה בזיון מצוה, אך אם אין קיום מצוה בעצם ההדלקה, אלא רק סילוק החשד, לא שייך בזה ביזוי מצוה.

וכבר כתבתי למע"כ להוכיח בראיות מוצקות שאין זה סילוק חשד בעלמא, אלא הוא תקנת הדלקה, ואם כן ודאי שגם בזה שייך שלא יהו מצוות בזויות עליו ככל מצוה דרבנן.

(ה) וראיתי שנשאל בזה מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה נשאל בזה (אליבא דהלכתא שם עמ' ע') האם יכול להדליק נר חשד בשמן מאוס, והשיב "חלילה"י.

ביקרא דאורייתא
מושה פוליטנסקי

סימן כ"ג

נוסח ברכת הדלקת נר חנוכה

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

ובברכי יוסף (סי' תרע"ו ס"ק א') כתב הטעם, כי נר חנוכה אסור להשתמש לאורה, ולזה אומר נר חנוכה להורות כי הנר אינו כי אם למצוות חנוכה, מה שאין כן של שבת הכוונה נר שאנו משתמשים בו וברו מאיר לתועלתנו וזה הנר המאיר הוא של שבת [וכעין דברי השל"ה שהובאו לקמן אות ד'], ובמחזיק ברכה (שם ס"ק א') כתב עוד הטעם דבחנוכה אין מעשה אלא בנרות ואין עוד פעולות ומעשים שעושים בחנוכה, וזהו נר חנוכה, שכל המהות של חנוכה זה רק הנר, מה שאין כן שבת שיש בו כמה מצוות מעשיות, כגון סעודה וקידוש ובגדים נאים, ואחד מהמצוות הוא הנר, ולכן אומרים נר של שבת, דשבת יש בו כמה דברים וזה אחד מהם.

וברוח חיים (אות ג', הו"ד בכף החיים שם ס"ק ט') כתב סניף נוסף לומר נר חנוכה, כי כך יש י"ג תיבות בכל אחת משתי הברכות כנגד י"ג מידות של רחמים שעולין כמנין אחד ושניהם יחד גימטריא כ"ו כשם הוי"ה ברוך הוא כמו שכתב הקב הישר (פרק צ"ו).

בדבר השאלה, לגבי נוסח הברכה על הדלקת נרות חנוכה, שיש שנוהגים לברך להדליק נר חנוכה, ויש שנוהגים לברך להדליק נר של חנוכה, ויש שנוהגים לברך להדליק נר שלחננוכה, וביקש מע"כ שליט"א מה המקור לכל דעה, וכיצד נהגו בזה רבותינו.

א כתב השו"ע (סי' תרע"ו ס"א) שמברכים להדליק נר חנוכה.

וכתב המשנ"ב (ס"ק א') שבגמרא (שבת כ"ג א') וכל הפוסקים איתא נר של חנוכה, וכתב עוד בשעה"צ (ס"ק א') שגם בשאילתות (שאילתא כ"ו) ובהלכות גדולות ובסידור רב עמרם גאון ובמסכת סופרים (פ"כ ה"ד) הגירסא היא נר של חנוכה.

ב ודעת האריז"ל (שער הכוונות דרושי חג החנוכה דרוש א') לומר להדליק נר חנוכה, משום שראשי תיבות להדליק נר חנוכה הוא שם קדוש הנקרא נח"ל היוצא מראשי תיבות נוצר חסד לאלפים [וכן כתב בשו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ג'].
ג.

ג) והנה, כתב המשנ"ב (סי' כ"ה ס"ק מ"ב) בשם הכנסת הגדולה, שבמקום שיש מחלוקת בין הפוסקים, דברי קבלה יכריעו.

ואם כן לכאורה גם כאן כיון שיש בזה מחלוקת הפוסקים, שדעת השו"ע לומר נר חנוכה, ודעת רוב הפוסקים לומר נר של חנוכה, הוה לן למימר דדברי קבלה יכריעו, ויש להקשות מדוע פסק המשנ"ב לומר נר של חנוכה.

והיה מקום לחשוב כי לא היו לפני רבינו החפץ חיים את דברי האריז"ל, ולכן לא פסק כדבריו, אך זה אינו, כי אמנם איני יודע אלו ספרים היו לפני רבינו החפץ חיים, אך הלא הברכי יוסף מביא כן בשם האריז"ל, וספר ברכי יוסף ודאי היה לפניו, שהרי הוא מזכירו ברחבי המשנ"ב למעלה ממאתים פעמים, ואף בסימן זה גופא הוא מזכירו (שעה"צ סי' תרע"ו ס"ק י"א), אלא על כרחך שידע את דברי האריז"ל ובכל זאת לא פסק כן, וצ"ב טעמו^כ.

ד) ואפשר ליישב בזה, על פי מה שכתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' ג') שרק דברי הזוהר והתיקונים שהם דברי תנאים נקראים דברי קבלה, אבל

דברי האר"י ז"ל אף שהוא גדול מאוד, מכל מקום הוא נחשב כאחד הפוסקים שאפשר לחלוק עליו אף בדברי קבלה, ואין אנו יכולים לומר מי גדול ממי, ולכן אין דבריו מכריעים יותר מדברי שאר רבותינו [אמנם השדי חמד (כללים מערכת ב' כלל כ"ט) כתב שגם דברי האריז"ל נקראים דברי קבלה לענין זה].

ועוד יש ליישב, שדווקא כאשר יש מחלוקת שקולה בין הפוסקים ללא הכרעה ברורה אומרים שדברי קבלה יכריעו, אך במחלוקת כמו אצלינו, שהגמרא ומסכת סופרים והרי"ף והרמב"ם וכל הראשונים כתבו נר חנוכה, אין זה מחלוקת שקולה, ולכן מברכים להדליק נר של חנוכה.

ה) עוד כתב המשנ"ב (סי' תרע"ו שם) בשם המהרש"ל (שו"ת סי' פ"ה) שיש לומר נר שלחננו במילה אחת, ולא של חנוכה בשתי מילים, אך כתב בשם הפרי מגדים (א"א שם) שהעולם אין נוהגים להקפיד בזה אלא נוהגים לומר של חנוכה.

וטעמו של המהרש"ל, כתב השל"ה (מס' תמיד נר מצוה אות ז') בשם הים של שלמה, שכיוון שנר חנוכה אינו עשוי להאיר אלא לשם שימוש

כת. וביותר, שהרי גם הגר"א היה אומר להדליק נר חנוכה, כמבואר במעשה רב (סי' רל"ט), ודרכו של המשנ"ב ליתן משקל רב לדברי הגר"א, וכמו שכתב בהקדמתו שמקום שראה דעות בין שני אחרונים חיפש היטב בכל האחרונים "ובפרט בביאור הגר"א ז"ל שהוא אורן של ישראל ויתד שהכל תלוי בו וכדאי להכריע הדבר" [וגם הספר מעשה רב היה לפני החפץ חיים שהרי מביא ממנו ברחבי המשנ"ב כחמשים פעמים].

כשאר נרות, אלא לפרסום הנס של חנוכה, אין הוא נר בפני עצמו, אלא הוא עשוי לחנוכה בלבד, ולכן אומרים נר שלחנוכה.

וכן נהג מרן החזו"א בזה, וכמו שכתב מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (קונטרס הזכרונות סי' ל"ב אות א') וז"ל "להדליק נר שלחנוכה בתיבה אחת כד' מהרש"ל במ"ב סי' תרע"ו סק"א".

ו) והנה המהרש"ל כתב שיש לומר בתיבה אחת אך לא כתב את הניקוד הנצרך בזה.

ובלקט יושר (עמ' 152) כתב שרבו התרומת הדשן היה אומר שלחנוכה בפתח. מאידך, המקור חיים כתב שיש לומר שלחנוכה בשווא.

ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה נשאל בזה בשו"ת דעת נוטה (כת"י, חנוכה תשו' רי"ז) האם ניקוד הלמד הוא בפתח, והשיב "כן". וכן אמר מו"ר זללה"ה (נר חנוכה פ"ה הע' י"ב) שהחזו"א היה אומר שלחנוכה בפתח.

ז) ולמעשה, מנהג רוב האשכנזים לומר נר של חנוכה כהכרעת המשנ"ב, ומנהג רוב הספרדים והחסידים לומר נר חנוכה כדעת השו"ע והאריז"ל.

וראיתי שנשאל מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זללה"ה (דעת נוטה

כת"י, חנוכה תשו' רט"ז) מי שאבותיו נהגו לברך להדליק 'נר של חנוכה', האם מותר לו לשנות ולומר להדליק נר חנוכה, והשיב "אל ישנה".

ונשאל עוד מו"ר זללה"ה (שם הע' 296) על ידי אחד שאבותיו נהגו לומר 'של חנוכה' האם ישנה לומר 'שלחנוכה', והשיב "כרצונו".

ח) ואביא בזה מה שזכיתי לשמוע בהדלקת נרות חנוכה אצל גדולי הדור זצ"ל ויבדלחט"א:

שמעתי את מרנן הגרי"ש אלישיב, הגראי"ל שטינמן, הגרמ"י ליפקוביץ, מו"ר הגר"ח קניבסקי"ל, והגר"מ אורחי זצ"ל, ויבדלחט"א מרנן הגרמ"צ ברגמן, הגר"ש שטינמן, הגר"ח פיינשטיין, הגר"ש גלאי, הגר"ש אלתר, והגר"ע פריד שליט"א אומרים להדליק נר של חנוכה.

את מרן הגר"ד לנדו שליט"א שמעתי אומר שלחנוכה במילה אחת בפתח.

את מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שמעתי שאמר תיבת של, אך לא שמעתי ברור האם אמר של חנוכה בשתי מלים או שאמר במילה אחת.

כט. ובספר דקדוקי מצוות (חנוכה הע' 16) הובא שאמר מו"ר זללה"ה, שאף שאמרו לו שהחזון איש אמר בתיבה אחת "שלחנוכה", כיון שאינו יודע זאת מעצמו, אינו משנה ממנהג אביו שהיה אומר של חנוכה בשתי תיבות. אמנם בנו הגרי"ש שליט"א טען ששם לב שמ"מ הקפיד רבינו לומר שלחנוכה ברציפות כמו תיבה אחת, אלא שלא אמר בפתח תחת הלמד.

ס — גם אני אודך

ואת מרן הגר"א פינקל זצ"ל גם כן   הגר"ד יפה, הגר"נ גשטטנר, והגר"ח
שמעתיו שאמר תיבת של, והיה   סרנא זצ"ל, ויבדלחט"א מרנן הגר"מ
נשמע שאמר שאמר שלחנוכה במילה   שטרנבוך והגר"ב פינקל שליט"א
אחת בשווא, אך איני בטוח בזה.   אומרים להדליק נר חנוכה, וכן שמעתי
כמה אדמו"רים^ל נוהגים כן.

מאידך, שמעתי את מרנן הגר"ג   בברכת התורה
אדלשטיין, הגר"י אדלשטיין,   משה פוליטנסקי

ל. שמעתי הקלטות של הבית ישראל מגור, השפע חיים מצאנז, והפני מנחם מגור זצ"ל
שאומרים כן, וכן שמעתי את הישועות משה מויז'ניץ והקול מנחם מקאליב זצ"ל, ויבדלחט"א
האדמו"רים מבעלז, פינסק-קרלין, קאמורנא-בית שמש, מבקשי אמונה, ואנטניא שליט"א,
אומרים כן.

סימן כ"ד

כשמוציאים שלשה ספרי תורה, האם אפשר להוסיף עליות

עש"ק א' דראש חודש אדר תשפ"ה

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיוןך את מה שכתבתי לכבוד הג"ר אליהו הוכלרר שליט"א

בדבר השאלה, האם כשמוציאים ג' ספרי תורה אפשר להוסיף עליות בספר התורה הראשון, או שצריך בדווקא לקרוא ששה עולים בספר הראשון ואת השביעי בספר השני.

א. דעת האוסרים

(א) כתב בספר המנהגים לרבי אייזיק טירנא (בסוף הספר, דיני יוצרות והפטרות) וז"ל, פעם אחת אירע חתונה בראש חדש ניסן בשבת, ואמרנו רק נשמת דחתן ואופן דראש חדש וכל השאר השייך לאותו שבת, והיינו מפטירין באחד לחדש ולא בשל חתן, וקרינן לספר תורה רק ו' ולא יותר, כדי שיקרא שביעי בספר תורה שנייה מפני הכבוד, כן נראה לי, עכ"ל.

ורבי אייזיק טירנא לא ביאר דבריו מה כוונתו "מפני הכבוד", ויתכן

שכוונתו שאין זה כבוד להוציא ספר תורה במיוחד עבור עלייה שאינה נצרכת מכיון שכבר עלו שבעה קרואים [משא"כ בספר תורה שמוציאים במיוחד עבור מפטיר, שאע"פ שאין זה משבעה קרואים, ואין עלייה זו נצרכת מעיקר הדין כיון שמפטיר עולה למנין שבעה מעיקר הדין, מ"מ אחר שכן מנהגינו בכל שבת לקרוא עולה נוסף למפטיר, אין בזה חיסרון בכבוד התורה, אך להוציא ספר תורה במיוחד עבור הוספת 'אחרון' שזו עלייה שבעצם אינה נצרכת כלל, יש בזה חיסרון בכבוד התורה].

ולפי זה, בית הכנסת שאין בו שלשה ספרי תורה, וקוראים של שבת ושל ראש חודש באותו ספר, אין כל בעיה להוסיף עולים בספר התורה הראשון.

(ב) בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' ר"ח) נשאל, ראש חודש טבת שחל להיות בשבת וצריכין לעלות הרבה לספר תורה, כיצד יעשו. והשיב בזה"ל, יחלק הש"ץ הפרשה לשישה וישלימנה עם השישה, ושאר העולים יחזרו לקרות ממה שכבר קראו שבזה אין עולין למנין

שבעה, והשביעי יקרא בספר ראש חודש, עכ"ל.

ומבואר בדבריו שנקט גם כן שאין להעלות את כל השבעה קרואים בספר הראשון, ולהוציא ספר תורה שני עבור עלייה שאינה נצרכת, אלא שכתב עצה כיצד ניתן להוסיף עולים, על ידי שעולים נוספים יחזרו על מה שכבר קראו הראשונים, ובאופן זה אינם עולים למנין שבעה מכיוון שלא קראו פסוקים חדשים, כמבואר בשולחן ערוך (סי' קל"ז סעיף ו') שאם העולה חזר על מה שקרא העולה שלפניו, אינו עולה מן המנין.

אמנם עצה זו תועיל רק לנוהגים כדעת השו"ע (סי' רפ"ב סעיף ב') שאפשר לכתחילה להעלות עולים נוספים שיחזרו על מה שקראו העולים שלפניהם [אך אינם עולים למנין שבעה וכנ"ל, וכן כתב המשנ"ב (שם ס"ק ט') יעו"ש], אך דעת הרמ"א (שם) שאין להעלות לכתחילה עולה שיחזור על מה שקראו כבר, ורק בשמחת תורה נגזר להקל בזה.

ואמנם המשנה ברורה (שם ס"ק י') הביא שיש אומרים שהוא הדין כשיש חתונה גם כן יש להקל בזה, אך למעשה כתב שמנהיגו שלא לקרוא לזה מה שקרא כבר אחד אף בחתונה, ורק בשמחת תורה מקילים בזה. ובשער הציון (ס"ק י"ד) הוסיף, שאף כשיש חיובים, גם כן אין להקל בזה.

ואם כן לדידן לא תועיל עצה זו של ההלכות קטנות להעלות עולים נוספים שיחזרו על מה שקרא העולה שלפניהם.

(ג) וכן דעת רבי בצלאל הכהן מוילנא (ליקוטי דינים שבסוף ספר שולחן הקריאה), שאין לקרוא עולים נוספים בספר התורה הראשון, והביא את דבריו אחיו רבי שלמה הכהן מוילנא בשו"ת בנין שלמה (סי' כ').

וכן כתב הערוך השולחן (סי' תרפ"ד סעיף ד') וז"ל, ואסור לקרות יותר משיתא גברי, שהרי בספר תורה השניה צריך לקרות השביעי שהוא ממניין הקרואים דווקא. וכתב עוד (סי' תרפ"ה סעיף ד') וז"ל, והלבוש כתב דקורין לפחות שיתא גברי במקום שאין דרך לקרות אלא ז' וכו' ע"ש, ומשמע קצת דרשאי לקרות יותר מו' בראשונה במקום שדרך להוסיף, ותמיהני דאיך אפשר שלא לקרות בשנייה מהחיובים דשבעה קרואים, וכן מבואר מלשון הטור, וגם מגמ' דמגילה כ"ט: יש ראייה לזה ע"ש ודו"ק, עכ"ל.

[ואני עני לא זכיתי להבין מה בא להוכיח מהגמרא ומהטור, שהרי שם לא נזכר אלא שקורים שישה בספר זה ואחד בספר זה (בכמה אופנים וציורים עיי"ש), אך לא כתוב שאי אפשר לקרוא יותר מכך, וצ"ע].

ב. דעת המתירים

(ד) אמנם למעשה דעת רוב הפוסקים אשר בית ישראל נשען עליהם להתיר דבר זה בפשיטות וכדלהלן.

ראשון לכולם, כן משמע בשו"ת הריב"ש (סי' נ"ט) לא, שם נשאל כיצד יש לנהוג בשבת שמוציאים ג' ספרי תורה, והביא השואל שבספר המנהיג הביא שתי מנהגים בזה, האחד שקוראים חמישה בספר הראשון ושישי ושביעי בספר השני והשלישי, והשני שקוראים שבעה בספר הראשון ושני עליות נוספות בספר השני והשלישי, והוסיף השואל שיש מנהג שלישי שקוראים שישה בספר הראשון ועוד שנים בספר השני והשלישי. והשיב הריב"ש, שמעיקר הדין מספיק לקרוא חמישה עולים בספר הראשון ועוד שנים בספר השני והשלישי, כיון שמעיקר הדין מפטיר עולה למנין שבעה, וזה טעם הנהגים לקרוא רק חמישה בספר הראשון, וכתב עוד בזה"ל, "ואותן שמוסיפין הוא מפני שבשבת אם רצו להוסיף מוסיפין ולכן קוראים תשעה בין כולם כדי שיקראו בפרשת השבת ז' כשאר השבתות, ואותן שקורין שמונה בין כלם כדי שיקראו ז' בזולת המפטיר כמו שהוא כן בשאר שבתות, והכל כפי המנהג דנהרא נהרא ופשטיה", עכ"ל.

הרי מבואר בדברי הריב"ש, שאף על פי שמצד הדין מספיק לקרוא חמישה או שישה בספר הראשון, מ"מ אם רוצים לקרוא שבעה בספר הראשון כשאר השבתות הרשות בידם, מפני שבשבת אם רצו להוסיף מוסיפין. ואם כן מסתבר שאפשר להוסיף גם עליות נוספות, שהרי מבואר בדבריו שאין צריך שהעולה לספר התורה השני יהיה בדווקא עלייה מחוייבת.

(ה) וכן כתב הלבוש (סי' תרפ"ד סעיף ג') וז"ל, אם חל ראש חודש טבת בשבת וכו', מוציאים שלשה ספרים וקורין לפחות ששה גברי בעניינו של יום, דהיינו במקום שאין דרך לקרות יותר מז', עכ"ל.

וכן כתב לגבי פרשת שקלים (סי' תרפ"ה סעיף א') וז"ל, אם חל ראש חודש אדר בשבת מוציאים ג' ספרים, בראשונה קורין לפחות ו' גברי במקומות שאין דרך לקרות אלא ז' בפרשה של יום שהוא תדיר, עכ"ל.

(ו) והראשון שדן בזה באריכות הוא רבי חיים בנבנישתי בספרו שיירי כנסת הגדולה (סי' תרפ"ד הגהות ב"י אות ז') ואעתיק כאן את לשונו:

נשאלתי בשבת שמוציאים ג' ספרי תורה, שקורין באחד ו' גברי, אם אירע בשבת זו חתונה או שבוע הבן

לא. אשר היה בן דורו של רבי אייזיק טירנא הנ"ל, וכפי הנראה היה מבוגר ממנו בכמה עשרות שנים.

שרגילין להוסיף בעולים, אם יכולין להוסיף בספר ראשון יותר מו'. והשבתי דודאי יכולים להוסיף בראשון כל מה שירצו, ואפילו שקראו ז' בספר אחד, חוזר אחר וקורא בספר ראש חדש, ואחר כך בחנוכה או שקלים או החדש. דלא אמרינן בגמרא דקורין ששה בא' בסדר השבת לעיכובא שיתא ולא יותר, אלא לפי שמדבר בכל שבת שאין המנהג לקרות כי אם שבעה, קאמר דבשבת זה יקראו ו', והז' בראש חודש, דאם מוסיפין בו קוראים, דיכולים לקרות בסדר כמה עולים, דכולהו כשיתא חשיבי כיון דלא קראו עדיין חובת היום. אי נמי לא אמרו דקורין בסדר היום שיתא, אלא לומר דבסדר היום אין קורין פחות מו', אבל ליותר מו' לא קפדינן.

ואפילו הך מימרא דקורין שיתא בסדר היום, לא נאמרה בגמרא בשבת שחל בו ראש חדש עם אחת מהפרשיות, אלא בשבת שחל שקלים באתה תצוה או בכי תשא, דבהא פליג אביי עם רבי יצחק נפחא דהיכא דחל באתה תצוה, דרבי יצחק נפחא סובר דקרו שיתא מואתה תצוה עד כי תשא, וחד מכי תשא עד ועשית, ואביי סובר דקרו שיתא עד ועשית, וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית. וכשחל בכי תשא עצמו סובר ר"י נפחא שתא מן ועשית עד ויקהל, וחד קרי מכי תשא עד ועשית.

ואביי סובר דקרו שיתא מן ויקהל, וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית. אבל בר"ח שחל להיות בשבת חנוכה או שקלים, לא ביארו בגמרא כמה קורין, אלא כך אמרו ראש חדש אדר שחל בשבת או ראש חדש טבת שחל בשבת, מביאין ג' תורות וקורין בהם, אחד מענינו של יום, ואחד בראש חדש, ואחד בחנוכה או שקלים. גם הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות תפילה כתב הלשון הזה, ולא ביאר כמה הם.

איברא שממחלוקת אביי עם ר"י נפחא כשחל שקלים בואתה תצוה או בכי תשא, נלמד שכשחל ראש חדש עם חנוכה או שקלים או החדש, שקורין שיתא בסדר היום, וכמ"ש רבינו בעל הטורים והר"ד אבודרהם ז"ל והכלבו והרב בספר הקצר. אבל לא לעיכובא כתבו כן, שאם ירצה לקרות יותר לא יורשה לקרות, אלא הכונה שלא יקרא פחות מו' מפני שצריכין לקרות ז' עכ"פ, אבל אם ירצה להוסיף על ששה הרשות בידו. ואף אם יוסיף יותר משה, מחוייב לקרות אחר חובת ר"ח בספר השני, כמו שנתבאר מדברי הרוקח ז"ל ושכלי הלקט והתוס'.

וזה לשון הרב בעל הלבוש בסימן זה [ס"ג], ואם חל ראש חדש טבת בשבת, מוציאין ג' ספרים, וקורין לפחות ששה גברי בענינו של יום, דהיינו במקום שאין דרך לקרות יותר

(מששה) [משבעה]. וכלשון הזה כתבו בסימן תרפ"ה [סוף ס"א] לענין ראש חדש [אדר] שחל להיות בשבת. הנה הוא ז"ל מקיים כל מ"ש, דלא כתבו הפוסקים דקורין שיתא אלא שלא לפחות מהם, אבל להוסיף הרשות בידו כל מאי דבעי, עד כאן לשון השיירי כנסת הגדולה.

ולאחר שכתב כל זה, העתיק את כל תשובת הריב"ש הנ"ל, והוכיח אף ממנה כדבריו.

ספרים, באחת קורין בפרשת השבוע שישה אנשים, ובמקום שנוהגין להוסיף מוסיפין, עכ"ל.

ג. פסק המשנה ברורה

(ח) וכן פסק רבינו המשנה ברורה (סי' תרפ"ד ס"ק ט') וז"ל, בפרשת השבוע, והוא הדין אם רוצים לקרות בה ז' או יותר מן ז' גם כן שרי, והעיקר דבין כולם לא יפחות משבעה. ובשער הציון (ס"ק י"א) ציין לדברי הפרי חדש הנ"ל.

וכן כתב בקיצור לגבי פרשת שקלים (סי' תרפ"ה ס"ק ד') וז"ל, השבוע, שישה אנשים, ובמקום שנהגו להוסיף מוסיפין [שערי אפרים], עכ"ל.

ד. הוספת עולים בספר השני

(ט) יש לדון עוד, האם אפשר להוסיף עולים נוספים בספר התורה השני, ולחלק את קריאת ראש חודש לשנים או שלשה עולים נפרדים ל.

ולכאן' בזה אין כל חיסרון, ואף האוסרים יודו בזה, כיון שכאן אינו מוציא ספר תורה במיוחד עבור עלייה שאיה נצרכת, אלא צריך להוציא את הספר תורה השני עבור העולה השביעי, ומה בכך שמוסיף עוד עולים.

(ז) וכן כתב הפרי חדש (סי' תרפ"ד סעיף ג') בקיצור, וז"ל, והוא הדין אם רצו להוסיף ולקרות בספר ראשון טפי משבעה שפיר דמי, והוצרכתי לכותבו לפי שראיתי בספר שיירי כנה"ג [הגב"י אות ז] שהאריך בזה, והוא פשוט.

וכן כתב השערי אפרים (שער ח' סעיף ע"ה) וז"ל, ראש חודש טבת שחל בשבת, מוציאין ג' ספרים, וקורין שישה בפרשת השבוע, ובמקום שנהגו להוסיף בשבת על קריאת ז' יכולין להוסיף גם בשבת זה, עכ"ל. וכן כתב (שם סעיף פ"א) לגבי פרשת שקלים וז"ל, אם ראש חודש אדר חל בשבת, אז אין להקדים פרשת שקלים לשבת שלפניו, רק קורין פרשת שקלים בו ביום, ומוציאין ג'

לג. אמנם לארבעה עולים אי אפשר לחלק פרשה זו, שהרי על ידי זה אחד העולים יצטרך לחזור על מה שקרא הקודם, כמבואר בשו"ע (סי' תכ"ג סעיף ב') ואין לעשות כן אלא במקום דלא אפשר, כמבואר בשו"ע (סי' קל"ז סעיף ו') ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"א).

ואין לומר שכאשר מוציאים ספר תורה נוסף לא תיקנו בו אלא עולה אחד, ואי אפשר להוסיף בו עולים נוספים, דזה אינו, שהרי מבואר בגמרא (מגילה כ"ט ב') לגבי ראש חודש שחל בשבת, שמצד הדין אפשר לקרוא שלשה בפרשת השבוע וארבעה בשל ראש חודש. ואף שמנהגינו אינו כן, כבר כתב הפרי חדש שכשמוציאים שלשה ספרי תורה אין צריך לקרוא דווקא שישה בראשון ואחד בשני, אלא אפשר לקרוא גם חמישה בראשון ושנים בשני, ו"כל שקראו שבעה בין השלשה ספרים שפיר דמי".

ואם כן גם לאחר שקראו שישה בספר התורה הראשון [או יותר, על פי הכרעת כל הפוסקים הנ"ל], יכולים לקרוא בספר התורה השני שנים או שלשה עולים.

סימן כ"ה

אם חנוכה נחשב כפנים חדשות, וגדר פנים חדשות

עש"ק כ"ה כסלו תשפ"ד

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד ידידי ש"ב הג"ר ירמיהו וייסמן שליט"א

בדבר מה ששאל ממני כת"ר, שעושה סעודת שבע ברכות בביתו בימי החנוכה, וכל המשתתפים היו בחתונה, אך ביניהם ישנו אחד שלא אכל בסעודה ולא שמע את השבע ברכות, האם יש לברך את השבע ברכות או לא. נסיתי לברר מעט את הסוגיה עד מקום שידי מגעת, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

א. מי נחשב פנים חדשות

כתב השולחן ערוך (אבן העזר סי' ס"ב סעיף ז') אם היו האוכלים אחרים, שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין, מברכין בשבילם אחר ברכת המזון ז' ברכות, כדרך שמברכין בשעת נשואין, והוא שיהיו י', וחתן מן המנין. וי"א שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות, אם לא אכלו שם עד עתה, מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון, וכן פשט המנהג.

ומה שכתב השו"ע אם היו 'האוכלים' אחרים, זה גם אם רק אחד הוא פנים חדשות, וכמו שכתבו הב"ח (שם) והבית שמואל (שם ס"ק ז') והחלקת מחוקק (ס"ק ט'), אך אשה או קטן אינם יכולים להחשב לפנים חדשות (פתחי תשובה ס"ק י"ד)

ומבואר שלדעה הראשונה בשו"ע פנים חדשות זה מי שלא שמע את הברכות [והיא דעת הרמב"ם פ"ב מברכות ה"י].

ולדעה השניה בשו"ע, אף אם שמע את הברכות, אם לא אכל בסעודת הנישואין, יכול להחשב פנים חדשות [והיא דעת הרא"ש כתובות סי' י"ג, והריטב"א כתובות ז' ב'].
מדברי השו"ע נראה שאמנם מעיקר הדין הוא נוטה כמו הדעה הראשונה [שהרי כתב זה כסתם ויש], אך למעשה פשט המנהג כדעה השניה.

ב. הפוסקים שנקטו כדעה הראשונה

כתבו הט"ז (ס"ק ד') והבית שמואל (ס"ק ח'), שהמהרש"ל פסק כדעה הראשונה.

וכתב הישועות יעקב (ס"ק ו') שלמעשה, ספק ברכות להקל.

וכן דעת מרנן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שלמי שמחה עמ' שנ"ד) והגרי"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגרי"ש עמ' ס"ג) שגם מי שהיה בחופה אינו יכול להחשב פנים חדשות.

וכן הסיק בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ר"פ) שההסכמה לפסוק כדעה הראשונה מטעם ספק ברכות להקל.

ג. הפוסקים שנקטו כדעה השנייה

מאידך, החכמת אדם (כלל קכט סעיף ה') פסק כדעה השנייה וז"ל "שאם יש פנים חדשות שלא היה עדיין בסעודת נישואין, אפילו היה בשעת החופה ושמע הברכות, אם לא אכל שם עד עתה, מיקרי פנים חדשות, ומברכין בשבילו שבע ברכות".

וכן פסקו הערוך השולחן (סי' ס"ב סעיף כ"ה) והעזר מקודש (שם סעיף ח') כדעה זו.

וכן פסק הגר"צ אבא-שאול זצ"ל (בית חתנים טו, יג).

וכן נקט הגרי"א דינר שליט"א בספרו אפריון לשלמה (פרק י' סעיף ב').

ד. אכל ולא היה בשבע ברכות

יש לדון, מה הדין במי שהיה בסעודה, אך לא היה בזמן השבע ברכות,

ולכאור' לפי הדעה הראשונה הוא נחשב פנים חדשות, כיון שלא היה בזמן אמירת הברכות. אך לדעת הרא"ש יל"ע האם זה תלוי רק בסעודה [ואם כן, אינו יכול לברך], או שצריך גם את שמיעת הברכות וגם את הסעודה כדי שלא ייחשב כפנים חדשות.

ולמעשה מטו משמיה דמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגרי"ש שם) שאף אם היה בסעודה ולא שמע את הברכות, גם כן אינו יכול להחשב פנים חדשות, וכן כתב הגר"ש דבליצקי זצ"ל (שובע שמחות א, יא).

וכן מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל נשאל (תורת חיים עמ' ק') האם מי שהיה בסעודה ולא היה בשבע ברכות יכול להחשב כפנים חדשות, והשיב "אם אכל אינו פנים חדשות".

ה. השתתף בסעודה ולא אכל

ראיתי שהביאו דבר חידוש בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שם), וכע"ז בפניני שבע ברכות עמ' י'), שאף אם היה נוכח בסעודה או בריקודים ולא אכל, גם כן אינו נחשב פנים חדשות, ואפילו אם נכנס לומר מזל טוב ויצא, כיון שהיה נוכח שם אינו נחשב לפנים חדשות [ולפו"ר דבריו מאוד מחודשים, וכנראה שנקט שלדעת הרא"ש אין זה תלוי דוקא בסעודה, אלא בשמחת הנישואין עצמה [לאפוקי אם

השתתף בשבע ברכות שבחופה שזה קודם שמחת הנישואין עצמה], וכל שהשתתף בשמחת הנישואין אינו נחשב פנים חדשות.

וכן כתב הגר"ש דבליצקי זצ"ל (שובע שמחות שם) שאף אם השתתף בסעודת הנישואין ולא אכל שם, אינו נחשב פנים חדשות [אך לא הזכיר אופן שהשתתף בריקודים, או שנכנס לומר מזל טוב ויצא].

ולכאן מדברי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (הנ"ל אות ד') נראה שדווקא אם אכל אינו נחשב פנים חדשות, וכפשטות השו"ע והפוסקים.

ו. אם חנוכה נחשב פנים חדשות

הנה, כיון ששמחת השבע ברכות מתקיימת בימי החנוכה, יש לדון כאן מטעם נוסף, אם 'חנוכה' נחשב פנים חדשות כמו שבת ויום טוב.

וראיתי בשו"ת מועדי הגר"ח (ח"א סי' תקפ"ד) שנסתפק בזה מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל וכבר בספר שולחן העזר (סי' י"ב סעיף ג') נסתפק בזה.

ואם כן, אולי אפשר לצרף זאת לספק נוסף לגבי הנידונים הנ"ל.

לד. והנה, כתב המשנ"ב (סי' רט"ו ס"ק כ') שאפילו אם יש ספק ספיקא להצריך ברכה [כגון ספק אכל כזית או לא, ואת"ל לא אכל, שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין], אפילו הכי ספיקו להקל ולא יברך, ובביאור הלכה (סי' ז' סעיף א' ד"ה להתפלל) הביא בשם הפרי מגדים שנסתפק בזה.

אמנם כנגד דברי המשנ"ב הנ"ל, מצינו במשנ"ב בכמה מקומות שמברכים בספק ספיקא (סי' י"א ס"ק ו', סי' י"ד סעיף ב' בה"ל ד"ה בלא, סי' י"ח ס"ק ז', סי' ל"ב סעיף ל"ז בה"ל ד"ה היכא, סי' ר"ז שעה"צ ס"ק ו', סי' תפ"ט ס"ק ל"ח ושה"צ ס"ק מ"ה, סי' תרמ"ח ס"ק י"ד, סי' תרמ"ט שעה"צ ס"ק נ"ג, סי' תרצ"א שעה"צ ס"ק ט', וכן משמע בסי' נ"ב סעיף א' בה"ל ד"ה ומכל, וסי' ק"ד ס"ק ט"ז).

ומובא בשם מרן הגרש"ז איערבך זצ"ל ליישב את הסתירה במשנ"ב (מסי' רט"ו לס' תפ"ט), שבאופן שיש ספק השקול אין מברכים אף אם יש ספק ספיקא, אך לגבי ספירת העומר אין זה ספק ספיקא שקול, כיון שמעיקר הדין נקטינן כדעת רוב הראשונים שאף אם שכח יום אחד יכול להמשיך לספור בברכה, ורק משום חומר ברכה לבטלה אין אנו מברכים, אך אין זה מעיקר הדין, ולכן בהצטרף ספק נוסף ודאי אפשר לברך (הליכות שלמה פסח פרק י"א הע' 24), וכעין זה יש לומר לגבי רוב המקומות המוזכרים במשנ"ב הנ"ל.

ולפי זה י"ל אף לגבי פנים חדשות בחנוכה, שאף אם אנו חוששים לדברי הגר"ש אלישיב זצ"ל שאף מי שהשתתף בחתונה ולא אכל ולא שמע את השבע ברכות כבר אינו יכול להחשב לפנים חדשות, מ"מ ודאי שפשטות השו"ע וכל הפוסקים אינה כן ואין זה ספק השקול, ואם כן נוכל לצרף את הצד שחנוכה נחשב לפנים חדשות ולברך על פי זה.

אמנם כל זה לפי מה שיישב הגרש"ז א זצ"ל את הסתירה בדברי המשנ"ב, אך הגר"ב צ פלמן

אמנם בנמוקי או"ח (סי' תרצ"ז) כתב שחנוכה לא נחשב לפנים חדשות, וכן מובא בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי ח"ט עמ' מ"ג), וכן כתבו הגר"ש דבליצקי זצ"ל (שובע שמחות א' ט"ו) והגר"י ליברמן זצ"ל (שור"ת משנת יוסף ח"א סי' קכ"ט) שחנוכה אינו נחשב פנים חדשות. **וכל** זה כתבתי מקופיא ולא לאחר עיון כל הצורך, ובוודאי לא באתי להכריע, אך אולי בתור מראי מקומות להצעת הסוגיה, הדבר יביא תועלת. משה פוליטנסקי

זצ"ל (קובץ אהל שרה לאה עמ' ש"ס) יישב את הסתירה באופן אחר, שיש לחלק בין היכא שהספק הוא על הברכה שאז אינו מברך, לבין היכא שהספק הוא על עצם המצוה שמברך, וכן כתב מו"ר הגר"י אדלשטיין שליט"א (אהלי זרעים גליון 73). ואם כן לפי דבריהם בנד"ד אין מקור לברך, כיון שבשבע ברכות הספק הוא רק על הברכה ולא על עצם המצוה.

ולולי דבריהם היה נראה ליישב את הסתירה במשנ"ב באופן אחר, שהרי המקור לדברי המשנ"ב (סי' רט"ו ס"ק כ') שאין לברך במקום שיש ספק ספיקא להצריך ברכה, כתב בשעה"צ (שם ס"ק כ"ב) שהוא מדברי החיי אדם (כלל ה' סעיף ו'), והחיי אדם עצמו (נשמת אדם שם אות ו') עמד בראיה הנ"ל מספירת העומר (סי' תפ"ט) וכתב שאדרבה משם מוכח להיפך, שמבואר בבית יוסף שהטעם שמברכים הוא משום שיש הסוברים שספירה בזמן הזה דאורייתא, ולכן יש לברך מספק, ואילו הסוברים שספירה בזמן הזה דרבנן, סוברים שכל לילה היא מצוה בפני עצמה, ומשום הכי ממה נפשך יש לברך על הספירה, אבל בסתם ספק ספיקא אין לברך.

ובזה מיושב גם כן דברי המשנ"ב לענין ציצית (סי' י"א ס"ק ו', סי' י"ד סעיף ב' בה"ל ד"ה בלא, סי' י"ח ס"ק ז') כיון שגם ציצית חיובה מדאורייתא, וכן לענין תפילין (סי' ל"ב סעיף ל"ז בה"ל ד"ה היכא) שגם הם חיובם מדאורייתא, וכן לענין אתרוג שניקב (סי' תרמ"ח ס"ק י"ד) מדובר רק ביום הראשון שחיובו דאורייתא, דהא בשאר ימים חסר כשר, וכן לענין מגילה (סי' תרצ"א שעה"צ ס"ק ט') דכיון שחיובה מדברי קבלה, ויש צד שדברי קבלה נחשבים כדאורייתא (עי' משנ"ב סי' תרפ"ט ס"ק ו' ושעה"צ ס"ק י"ב, סי' תר"צ שעה"צ ס"ק מ"א, סי' תרצ"ב ס"ק י"ד וס"ק ט"ז ושעה"צ ס"ק כ"ז) לכן מברכים במקום ספק ספיקא [ואמנם אכתי צ"ב מדברי המשנ"ב לגבי אתרוג עם חזזית בשאר ימים (סי' תרמ"ט שעה"צ ס"ק נ"ג) שחיובו מדרבנן, אך שם בלא"ה הביא שמלשון הגר"ז וחיי אדם מוכח שבלאו הכי יש להקל בשעת הדחק אף ללא ספק ספיקא, ע"ש]. ולכן לגבי נטילת ידים (סי' ז' סעיף א' בה"ל ד"ה להתפלל) לא הכריע לברך במקום ספק ספיקא, כיון שחיוב נטילת ידים הוא מדרבנן.

ולפי זה, בשבע ברכות שחיובם הוא רק מדרבנן אין לנו מקור לברך במקום ספק ספיקא, ולכן יתכן שעל אף ספיקו של מו"ר הגר"ח קניבסקי זללה"ה אם חנוכה נחשב כפנים חדשות, לא נוכל לברך.

אך אף אם אין ראייה ליסודו של הגרשז"א זצ"ל וכמשנ"ת, מ"מ אולי יש לומר כן מסברא שכאשר יש ספק שאינו שקול אלא נוטה לברך, יועיל ספק נוסף כדי להכריעו, ואם כן אף בנד"ד יתכן שעל ידי צירוף זה ניתן לברך.

סימן כ"ו

טהרת פח השמן

לכבוד ידידי הגר"מ גמליאל הכהן רבינוביץ אוכלין ה"ט"ז), איך יכלו היוונים שליט"א לטמאות.

הריני מצרף לעיוןך את מה שכתבתי לכבוד הגר"ר יצחק קורלנסקי שליט"א

(ב) ומצאתי שעמד בשאלה זו אאמו"ר זללה"ה (משנת יהודה עמ' פ"ז) ותירץ בשם מרן הקה"י זצ"ל, שמכיון שפרצו בחומת בית המקדש בטלה ממנו הקדושה ואז היו יכולים לטמא השמן, ואמר מרן שזה מדויק מלשון הפיוט "ופרצו חומות מגדלי - ואז - וטימאו כל השמנים", עכת"ד לענינו [ע"ש שהאריך בזה שע"י שפרצו את חומות הקדושה הצליחו לטמא את השמן, שהוא חכמת התורה שבעל פה שלא יהיה בטהרה, ע"ש באורך].

(ג) ועל פי זה יש ליישב, שלאחר שגברה מלכות בית חשמונאי וניצחום החזירו את קדושת בית המקדש למקומה, וממילא אף שהיו טמאי מתים מ"מ לא טימאו את השמן, כיון שמשקין בית מטבחיא דכן. משה פולישנסקי

ראיתי מה שהקשה כת"ר שליט"א (אהלי טהרות גליון 126) מה הועילו במציאת פח השמן, הרי כולם היו טמאי מת, ואם כן כשנגעו בשמן טימאוהו.

(א) והנה, יש להקשות איך היוונים יכלו לטמאות את השמן, הרי אמרו בפסחים (ט"ז א') משקין בית מטבחיא דכן, והניחא לשמואל דאמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להם שפיר, אלא לרב דאמר דכן ממש [וקיימא לן כרב באיסורי כמו שאמרו בבכורות (מ"ט ב') ובנדה (כ"ד ב')], וכן פסק הרמב"ם (פ"י מטומאת

סימן כ"ז

מתי יוחנן כהן גדול נהיה צדוקי

א

סיון תשפ"ד

הזכרת שם אביו ששנה ופירש

ראיתי מה שכתב (סי' כ"ח ענין ג') בשם זקנו מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, שדן האם תלמיד חכם שאביו שנה ופירש יזכיר את שם אביו בספרו, והביא להוכיח, דהנה בחנוכה אנו מזכירים בעל הנסים את מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, וצ"ב שהרי יוחנן כהן גדול נהיה צדוקי, והביא שביאר גיסו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שהטעם הוא כדי להראות לנו שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שבשכר שהיה כהן גדול כל ימיו, אע"פ שבסוף איבד שכרו, מ"מ אין הקב"ה מקפח מה שעשה כל ימיו, וזכה ובנו מתתיהו עשה את נס חנוכה. ואם כן צידד מרן שליט"א שאולי גם בנד"ד יהיה מותר לבן להזכיר את שם אביו, כיון שבתחילה קרא ושנה וגידל את בנו לת"ת, עכ"ד.

אך לכאורה הדברים [כפי שהובאו] אינם נכונים, כי הרי אמרו בסוטה (ל"ג א') "יוחנן כהן גדול שמע בת רול מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא", ופירש

לכבוד ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הריני מצרף לעיונך את מה שכתבתי לכבוד ידידי הג"ר חיים מלין שליט"א

עונג גדול היה לי ללמד ולעיין בספריה דמר 'לשוח בשדה' המלא בחידושי תורה ופלפולה של תורה בין רבותינו מאורי הדור מו"ר מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זללה"ה ויבדלחט"א מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, אשר כת"ר עמל רבות לברר וללבן כל נושא בשורשו בבקיות נוראה ובעמקות נפלאה יחד עם שימוש תלמידי חכמים. ויהי רצון שיתקבל הספר בכלל ישראל, ויזכו רבים לעיין בו, ויזכה כת"ר לזכות עצומה של זיכוי הרבים גדול שכזה, מלבד כל פועליו הברוכים לזכות את הרבים.

ואגב לומדי בספר, הערתי על הגליון כמה עשרות הערות, זעיר פה זעיר שם, אך מכיון שהיו כמה דברים ארוכים אשר לא יכילם הגליון, אמרתי לכותבם במכתב נפרד. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

ב

תפילין של מסירות נפש

ראיתי מה שהביא (סי' ז' אות מ') ממרן הגר"י זילברשטיין שליט"א על חשיבות תפילין של מסירות נפש ואביא בזה דבר נוסף באותו ענין ששמעתי ממרן שליט"א:

מעשה שבא לפתחו של מרן שליט"א, בדבר נער מתחזק שהסבתא שלו נפטרה, והוא רוצה להתחזק ולהתחיל להניח תפילין, והרכז של לב לאחים אמר שיקנה לו תפילין, והנער סיפר את זה לאביו, ואביו אמר לו שיש לו בביתו תפילין של אביו-סב הנער, והוא יכול להניחם, והנער הביא את התפילין לרכז, והוא ראה את התפילין שמסתבר מאוד שהן פסולות, והציע לשלוח את התפילין לבדיקה, אך אבי הנער אינו מוכן בשום אופן, ואומר שתפילין שהיו טובות עבור אביו הן טובות גם עבור בנו, ושאלוהו מה צריך לעשות במקרה זה.

והשיב מרן שליט"א על כך, שהיה יהודי בשואה שהיו לו זוג תפילין, והיה מניח תפילין אלו לעשרות יהודים תחת אפס של הנאצים, ולאחר השואה אחד האדמורי"ם בארץ ישראל השתדל מאוד להשיג את התפילין הללו, כיון שהן תפילין של מסירות נפש, ולקח אותם בחביבות גדולה, וברך עליהם בהתרגשות עצומה והניחם, ואמר מרן שליט"א שאינו יודע מה הביאור

רש"י (ד"ה נצחו) שהלכו פרחי כהונה בני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכפורים, ונלחמו ביום הכפורים, ושמע יוחנן בת קול כשהיה עובד עבודת יום הכפורים.

ומבואר שבזמן מלחמת היוונים עדיין היה יוחנן עומד בצדקותו, ולא יתכן לומר שאע"פ שהיה צדוקי מ"מ זכה ובנו מתתיהו עשה את נס חנוכה.

וכפי הנראה לא זו היתה כוונת מו"ר זצ"ל, אלא בזמן מלחמת היוונים ודאי עמד בצדקותו, ורק לאחר מכן נהיה צדוקי, ורק מה שאנחנו מזכירים את שמו אף לאחר שנהיה צדוקי הוא בגלל שהיה כה"ג כל ימיו.

[ואם כנים הדברים, יתכן שגם מה שאנו מזכירים הוא בגלל שנס זה נעשה עוד כשהיה בצדקותו, אך אם היה הנס נעשה לאחר שפירש ונהיה צדוקי אפשר שלא היו מזכירים את שמו, ואם כן גם לגבי הת"ח שרוצה להזכיר את שם אביו אפשר שרק אם זה חידו"ת שנתחדשו קודם שפירש אביו יש לו להזכיר את שמו, אך אם זה חידו"ת שנתחדשו לאחר שפירש אביו כבר אין לנו ראיה, וכנ"ל].

וכל זה אם נניח שמדובר באותו יוחנן כהן גדול, וכבר דיבר בזה בספרו.

בהנהגתו של אותו אדמו"ר, כיון שתפילין אלו היו במצב שקשה מאוד לומר שהן כשרות, אך כך למעשה הוא נהג.

ואמר מרן שליט"א שגם במעשה זה כיון שהתפילין היו של הסבא שהיה ניצול שואה הם גם תפילין של מסירות נפש, ועל כן יש להתיר לנער להניח תפילין אלו, אך עדיף שיברך על תפילין אחרות.

ג

פיוט ההלצה לליל פורים שגדפס במחזור ויטרי

מה שהביא (סי' ז' אות כ"ו) שמצינו במחזור ויטרי (ח"ב סי' תס"ה) שחיברו פיוט מיוחד לליל פורים בלשון הלצה.

הנה יש שכתבו (נטעי גבריאל פמ"ח הערה ב', ועוד) שבמחזור ויטרי המודפס שלטו ידי זרים והוכנסו דברים שאינם של המחבר, ואחד מהם הוא פיוט זה.

והדברים מסתברים ביותר, כי כל המעיין בפיוט זה יראה שהוא תמוה ביותר, והובא לאחר כל הפיוטים לחגים שכולם יראת ה' חופפת עליהם וכתובות בהדרת קודש, ואילו פיוט זה הוא "פיוט שכולו ליצנות"

[כלשון הגר"א נבנצל שליט"א בספרו ירושלם במועדיה (עמ' רנ"ט)], ותמוה ביותר לומר שחיברו פיוט שכזה לומר בתוך התפילה ובפרט שפיוט זה כולו מדבר על שתיית יין בליל פורים, ונעתק כאן חלק מלשונו "ליל שיכורים הוא זה הלילה, לשמוח ביין הטוב ולגילה... בליל הזה ישכרו כל יצורים, להזכר חוק אשר נקבע בפורים, ארור האיש אשר ידו ירים, לשנות מים המאריים... פורים ישתנו יין כל רואהו, עד לא יכיר איש את רעהו, בליל חג פורים" ע"ש באריכות.

והרי אין שום מקור שיש לשנות יין ולהשתכר גם בליל פורים [וכן שאלתי את מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (משנת הפורים עמ' פ"ד) האם יש ענין להשתכר בליל פורים, והשיב: לא].

וגם כתובים בפיוט זה הרבה דברים מוזרים כגון "פורים שחטו אווזין ותרנגולים... בליל חג פורים", והרי אמרו במגילה (ז' ב') סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו, ואדרבה כתבו הפוסקים שאין לאכול בשר בלילה כדי שלא יטעו לומר שמצות סעודת פורים היא בלילה, וכגון "פורים ישכרו ביין לבן" ואנן קיי"ל אל תרא יין כי יתאדם, וכגון "פורים שבקיה לרויא דמנפשיה נפיל, לא יקום כי יפול כמו פיל, בליל חג פורים" שהוא ג"כ תמוה והיתולי ביותר. ומלבד זאת יש בו

ד

מדוע לא נתיישובה דעתו של דוד המלך במצות מעקה

מה שהביא (סי' כ"ד אות ד' בהערה)
מהדבר אברהם, שהקשה מדוע דוד
המלך לא נתיישובה דעתו במצות מעקה,
ותירץ שמ"מ אין המצוה מקיפה את
גופו.

ולכא' דבריו תלויים במחלוקת
הגרעק"א והפתחי תשובה.
דהנה, ידוע מה שחידש הגרעק"א (יו"ד
סי' רצ"א) שמי שהלך מביתו לכמה
ימים, כשחוזר לביתו צריך לברך מחדש
על המזוזה, כיון שבינתיים שלא היה
בביתו לא היה עליו חובת מזוזה, א"כ
כשחוזר לביתו מתחיל חיוב חדש וצריך
לברך שוב. וציין הגרעק"א לדברי המגן
אברהם (או"ח סי' כ"א סק"ב) שהביא
את מש"כ בכתבי האר"י שעפ"י הסוד
יש לשכב בלילה בטלית קטן, והביא
האריז"ל ראייה לזה מהא דכשנכנס דוד
לבית המרחץ אמר אוי לי שאעמוד
ערום בלא מצוה, וצריך ביאור מדוע רק
בבית המרחץ אמר כן, הרי כל לילה
כשהיה שוכב ג"כ היה ערום מן
המצוות, וע"כ שהיה שוכב בלילה עם
טלית קטן ולכן כל לילה לא היה ערום
מן המצוות, וכתב על זה המג"א, אם
דבריו דברי קבלה נקבל, אמנם אם לדין
יש תשובה, כיון שכל לילה היה לו לדוד
המלך מזוזה בפתחו, ולכן רק כשנכנס
דוד לבית המרחץ שאין בו מזוזה היה

לשון ארור על כמה דברים, "ארור
האיש אשר ידו ירים לשתות מים
המארים... ארור האיש אשר ישן בליל
חג פורים... ארור האיש אשר יאכל
עדשים בליל פורים ובמועדים
ובחדשים... ארור האיש אכל יאכל
פולין כתושין" והוא דבר תמוה ביותר
לכתוב לשון קללה על השותה מים או
ישן בליל פורים או על האוכל עדשים
או פולין כתושים.

ועל כן הדברים מוכיחים שלא נכנס
פיוט זה ע"י רבינו שמחה מויטרי,
אלא שלטו בו ידי זרים אשר הכניסו
פיוט זה.

ואסיים במה שראיתי בספר אחד,
שלאחר שהביא את קטעי
הפיוט על ברכות המעריב ערבים אהבת
עולם וגאל ישראל, כתב "ועל ברכת
השכיבנו אין לפנינו, אולי היין העלה
מנחיריו עשן, וכבר שכב ויישן, אחשוב,
כי הליצנות ההיתולים האלה דיים
להראות לנו תכונת מחברם, ושלא רבינו
שמחה תלמיד רש"י אספם אל מחזורו
אשר נקדש קודש לדינים ולהלכות
ולתשבחות ביראת ה' ערוכות, האם הוא
יצווה על תענועים כאלה בסיום
הברכות, האין הפיוט הזה לבדו עד
המוכיח כי ידי זרים משחיתי דברים
יקרים שלטו במחזור היקר הזה בכלליו
ובפרטיו".

ויעיין עוד בספרי משנת הפורים (עמ'
פ"ד - פ"ה) שהארכתי בזה.

ערום מן המצוות, וכוונת הגרעק"א להוכיח, דאי נימא שגם בשעה שאינו נמצא בביתו מקיים מצות מזוזה, א"כ גם בבית המרחץ קיים מצות מזוזה.

ובפתחי תשובה (שם) דחה ראייתו, דוודאי גם בבית המרחץ נתקיימו על ידו כמה מצוות, אלא כוונתו שלא היתה מצוה סובבת אותו כמו אם היה בבית שיש בו מזוזה והולך בטלית עם ציצית, עכ"ל.

ואם כן דברי הדבר אברהם הם כהפתחי תשובה ודלא כהגרעק"א.

ה

אם מקיימים מצות מעקה בכל רגע

ומה שדן עוד להוכיח מדברי הדבר אברהם הנ"ל שנקט שמקיימים מצות מעקה בכל רגע ורגע, דאי לאו הכי מה שיין שתתיישב דעתו בזה [והאריך בזה עוד להלן אות ט"ו].

לכא' יש לתלות דבר זה בפלוגתת הראשונים האם מקיימים מצות מילה בכל רגע ורגע שהוא מהול, או רק בעצם מעשה המילה.

דהנה, בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' י"א) הוכיח מדברי הגמרא הנ"ל, שעיקר מצות מילה אינה מעשה המילה, אלא עצם זה שהמילה חתומה בבשרו, ומקיים בזה מצוה כל רגע ורגע, ולכן כשנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, כיון שמקיים בזה מצוה בכל רגע

כתפילין המונחים בראשו וכציצית בבגדו.

ומכאן זה כתב המהר"ח אור זרוע, דאין האב חייב למול את בנו בידיו, אלא לעסוק שיהא נימול, דהיינו שגם אם האב יודע למול, אינו צריך למול בעצמו, ויכול ליתן לאחר למול, כיון שאין המצוה עצם מעשה המילה, אלא שיהא בנו מהול.

(ב) ויסוד דבריו מצינו בכמה ראשונים, הרמב"ן (פסחים ז' ב') כתב, שכל מצוה שהאדם יוצא בה לכתחילה ע"י אחר, כגון ביעור חמץ, קבעו לברך על ביעור חמץ [ולא לבער], וכן שחיטה ומילה, שאפילו אבי הבן שמצווה למול את בנו אם רצה והביא לו מוהל שמל אותו יצא ידי חובתו.

וכן הריטב"א (שם) כתב, מן המצוות שהם חובה עליו, אבל יוצא בהן על ידי אחרים, אפילו שלא בשליחותו, כגון ביעור חמץ וכו' ומילת בנו עכ"ל.

וכן המאירי (שם) כתב, שמילה יכולה ליעשות על ידי אחרים, אע"פ שאינו שלוחו וכו' שאפשר להתמנות על כך בלא דעת בעלים כגון מילה וכו' עכ"ל.

וכן התוס' רי"ד (קידושין כ"ט א') כתב, שהטעם שהוצרך פסוק למעט אשה ממילת בנה, ואין זה מצות עשה שהזמן גרמא, משום שהמצוה היא לדאוג שיהא בנו נימול, ולא עצם מעשה המילה, וזה

נוהג כל הזמן. וכ"כ התוריד (ע"ז כ"ו) מטעם זה, דלמ"ד מילה כשרה בעכו"ם זה משום שהמצוה היא רק התוצאה שיהיה מהול.

ומכל הראשונים הללו מוכח שסברו שאין המצוה מעשה המילה עצמו, אלא עצם זה שהוא מהול, וכדברי מהר"ח אור זרוע, וממילא מקיים מצות מילה כל רגע ורגע.

ג) אמנם האור זרוע (הל' מילה סי' ק"ז אות ה') כתב, שאם האב יודע למול אסור לו ליתן לאחר למולו. וכן הש"ך (סי' שפ"ב ס"א) הוכיח מדברי הרא"ש (חולין פ"ו סי' ח') שמי שהוא מוהל אינו רשאי ליתן את בנו לאחר למוהלו וחייב הוא בעצמו למוהלו, וכתב הש"ך עוד, דהכי משמע מפשטות דברי הגמרא (קידושין כ"ט א') דאמרינן האב חייב בבנו למולו מנלן, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, והיכא דלא מהליה אבוא מיחייבי בית דין למימהליה, ומסיים הש"ך וז"ל, וכתבתי זה לפי שראיתי כמה אנשים מכבדים לאחרים, אף שהם בעצמם יכולים למול, ולדעתי הם מבטלים מצות עשה ומצוה גדולה של מילה, ויש לבית דין לבטל הדבר הזה, עכ"ל.

ומוכח מדברי האור זרוע והרא"ש שנקטו דהמצוה היא עצם מעשה המילה, ולא התוצאה שיהיה מהול, ומשום הכי אם הוא יודע למול הוא חייב למול בעצמו, ודלא כדברי

המהר"ח אור זרוע [וכפי שהבאנו גם הרמב"ן והריטב"א ועוד] שהמצוה היא רק התוצאה שיהא נימול, [ועי' בקוב"ש (פסחים אות כ"ט) שהעיר מדוע המהר"ח אור זרוע לא הביא כלל את דעת אביו באור זרוע שחולק בזה].

ד) והדרכי משה (יו"ד סי' רס"ד סק"א) הביא את דברי האור זרוע, והקשה מאי שנא ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו. ומבואר שכל הנידון הוא האם שייך שליחות על מצות האב למול את בנו, דהאור זרוע נקט דחשיב מצוה שבגופו ולא שייך בזה שליחות, ולכן אם האב יכול למול ונותן אחר הוא מפסיד את המצוה, והדרכי משה נקט שמועיל בזה שליחות, וכיון שהמוהל הוא שלוחו של האב, וממילא גם אם האב יודע למול יכול ליתן לאחר דכיון ששלוחו של אדם כמותו נחשב כאילו הוא קיים המצוה, אך עכ"פ מוכח דתרווייהו ס"ל שהמצוה היא עצם מעשה המילה ולא שיהא בנו מהול.

וכן בביאור הגר"א (יו"ד סי' רס"ה ס"ק ל"ה) כתב שהמוהל הוא שלוחו של האב ומוציאו ידי חובתו, והוכיח כן מהגמ' (שבת קל"ג א') ע"ש.

ובספר ברית אפרים (סי' כ"ב) הוכיח מדברי רש"י ותוס' (פסחים ז' ב') שכתבו, שהטעם שהמוהל מברך אקב"ו על המילה ולא למול, משום שאין המצוה מוטלת על המוהל אלא על האב, ומבואר שמוטל על האב עצם

מעשה המילה, והמוהל הוא שלוחו לכך.

ולכא' לפי הסוברים שהמצוה היא עצם מעשה המילה, יקשה ראיית המהר"ח אור זרוע מהגמ' במנחות הנ"ל, שכיון שנזכר דוד במילה שבבשרו נתייבבה דעתו, ומוכח שמקיים מצוה במילה שבבשרו כל רגע ורגע.

(ה) והנה הגמ' במנחות הנ"ל הובאה ג"כ בספרי, וז"ל חביבים ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות, תפילין בראש ותפילין בזרוע מזוזה בפתחיהם ציצית על ד' כנפות כסותם, ועליהם אמר דוד שבע ביום הללתיך, נכנס למרחץ וראה עצמו ערום, אמר אוי לי שאני ערום מן המצוות, נסתכל דוד במילה והתחיל סודר עליה שבח, שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד, משל למלך לאשתו הוי מתקשט בכל תכשיטין כדי שתהא רצויה לי, כך אמר להם הקב"ה לישראל הוו מצויינים במצוות כדי שתהיו רצויים לי, עכ"ל.

וממה שהביא הספרי משל למלך שאמר לאשתו להתקשט, מבואר דאין הכוונה שיהיו ישראל מקיימים מצוה בכל רגע, אלא הענין הוא שיהיה על גופם קישוט מצוות, וכן מדויק בהמשך הספרי, כך אמר להם הקב"ה לישראל הוו מצויינים במצוות כדי שתהיו רצויים לי, הרי דלא אמר הקב"ה לישראל הוו מקיימים מצוות אלא הוו מצויינים,

ולשון מצויינים זה כעין מה שאמרו בהגדה של פסח מלמד שהיו ישראל מצויינים שם, והכוונה שלא שינו את שמם לשונם ולבושם.

וא"כ מה שאמר דוד אוי לי שאני ערום, לא הכוונה מצד מה שאינו מקיים אז שום מצוה, אלא שכאשר יש עליו ציצית ותפילין יש עליו עדות שהוא עבד ה', וכמ"ש רש"י (ברכות ל' ב') תפילין מנחנא והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי, וכאשר היה בלא מצוות, אין עליו את התכשיט הזה שמעיד שהוא עבד ה', ועל זה אמר אוי לי שאני ערום, וכיון שנזכר במילה שבבשרו, שחקוק וחתום בבשרו אות ברית קודש, וכדכתיב (בראשית פ"ז פס"א) והיה לאות ברית ביני וביניכם, ופירש הספורנו, לאות ברית, זכרון תמידי ללכת בדרכיו, בהיותו כחותם האדון בעבדו, ועוד כתיב (שם פס"ג) והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם, והיינו ג"כ שזה אות שחקוק בבשר לעולם, ולכן נתייבבה דעתו של דוד.

ויעויין עוד ברש"י (שבת ק"ל א') שכתב וז"ל, שש אנכי על אמרתך, אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, שישראל עושים וששים עליה, דכל שאר מצוות אינן מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרינן במנחות בדוד שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר אוי לי שאני

ערום מכל מצוות, כיון שנסתכל במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, עכ"ל. ומבואר בדברי רש"י ג"כ שהנקודה היא לא מצד קיום המצוה, אלא מצד העדות וההוכחה שיש בזה.

ש"מ סעיף ל"ד) האומר לחבירו השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת, קורעו ומאחהו ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעו.

ולפי זה גם לגבי מעקה, אין ראייה מדברי הדבר אברהם שנקט שמקיימים בזה מצוה כל רגע ורגע, דאפשר שגם אם אין בזה מצוה בכל רגע, מ"מ יש כאן עדות על קיום המצוות.

ויש להוסיף, שכן כתב גם בספר קרא עלי מועד בשם מו"ר הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שאביו זצ"ל הוכיח כן מדברי השו"ע הנ"ל [וכן הובאה ראייה זו בשמו בספר תולדות יעקב עמ' קכ"ד]. והוסיף מו"ר הגר"ח קניבסקי זצ"ל (תורת המועדים סי' תקס"א ס"ק י"א) שהמקנה את בגדו לחבירו כדי להיפטר מחובת קריעה, אף אם חבירו יאמר שהוא מקפיד שלא יקרע, אין זה כלום, דאנן סהדי שאינו מקפיד.

ויעויין עוד בספרי משנת המילה (סי' ב') שהארכתי טובא בענינים אלו.

ו

הקנאת בגדיו לחבירו בכותל המערבי

מה שדן (סי' ל' ענין א') בענין הקנאת בגד לחבירו בכותל המערבי כדי להיפטר מקריעה, והביא בשם מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל, שודאי זו הערמה ואין הכוונה להקנאה אמיתית, ועוד שגם אם היה הקנאה אמיתית, הרי גם מי ששאל בגד מחבירו, והמשאיל אינו יודע שהוא הולך לכותל המערבי, אך אם המשאיל יודע מכך הוא צריך לקרוע ולשלם לחבירו, כיון שעל דעת כן שאל את הבגד, וכמו שכתב השו"ע (יו"ד סי'

ומעשה בהגר"ג נדל זצ"ל, שאחד הקנה לו את בגדו כדי להיפטר מחובת קריעה, ואמר לו שאינו מקפיד ומסכים לו לקרוע, ולאחר שקרע אמר לו שישלם לו דמי קרעו, וכמבואר בשו"ע הנ"ל [וכנראה עשה זה כדי להראות לו שאינו מתכוין להקנות ברצינות].

ומלבד כל זה, יש להוסיף, שגם ההולך לכותל המערבי עם בגד שאינו שלו והמשאיל אינו יודע שהולך לשם, שאסור לו לקרוע את הבגד, אין הכוונה שהוא נפטר על ידי זה מחיוב קריעה,

אלא הוא בכלל מכניס עצמו לאונס שאינו יכול לקרוע, וכמבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות קפ"ה).

וכן הורו הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף או"ח ח"ג סי' קמ"ט), מו"ר הגר"ח קניבסקי זצ"ל (קרא עלי מועד פי"א הע' ז') והגר"ש דבליצקי זצ"ל (אחר כתלנו אות כ') שאין ללכת לכותל המערבי עם בגד שאינו שלו שלא יוכל לקרועו, כיון שהוא בכלל מכניס עצמו לאונס.

ויעויין עוד בספרי משנת הנחמה (סי' נ"ז-נ"ט) שהארכתי בזה.

ז

מכירת חמץ והפרשת תרו"מ של יהודים שאינם שומרים תומ"צ

עוד ראיתי שהביא (שם) בשם זקנו מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א את תקנת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, לעשות את המכירת חמץ באופן שיהיה לה תוקף חוקי, כיון שיהודים שלא זכו לשמור תורה ומצוות אין להם גמירות דעת למכור, אא"כ עושים זאת באופן שיש לזה תוקף חוקי [וכן לגבי היתר עיסקא סבר מרן זצ"ל כן].

ונשאלתי, אם כן איך מפרישים תרו"מ במפעל שבבעלות אדם שאינו שומר תומ"צ, הרי לפי הנ"ל

המעשר ראשון והמעשר עני שלהם לא יחולו, כיון שהרי אם הלוי והעני יבואו לתבוע מהם יאמרו שלא התכוונו לתת להם, ואם כן לא נתכוונו שיחול המעשר ראשון והמעשר עני. ואם נאמר שאף על פי כן רוצים שיחולו המעשרות אלא שיהיו גזלנים על המעשרות, אם כן גם במכירת חמץ נימא הכי.

אך לכאור' יש ליישב בפשיטות, דבמכירת חמץ אם תחול המכירה הם יהיו מחוייבים על פי דין תורה להסכים לכך ויהיה אפשר להוציא את זה מהם בדיינים [וכל אלו שקנו מהם יאמרו להם שאינם צריכים לשלם להם אלא לגוי וכו'], ויהיה להם מכך הפסד מעשי, ולכן הם מעדיפים שלא תחול המכירה אע"פ שכך יתברר למפרע שכל חמצם הוא חמץ שעבר עליו הפסח, ואף שכאשר זה יתפרסם ירדו להם הרבה לקוחות, מ"מ פעמים שההפסד בזה הוא יותר גדול [וכן הוא בהיתר עיסקא]. משא"כ לגבי מעשרות שזה ממון שלא ניתן להוציאו בדיינים [כמבואר בחולין ק"ל ב'], אם כן הלוי והעני לא יוכלו להוציא מהם את המעשרות בבית דין, ולכן יעדיפו לומר שאינם נותנים ללוי ולעני את המגיע להם מאשר לומר שאינם רוצים שיחולו המעשרות [כיון שע"י זה יתברר שמכרו טבל, וזה יוריד להם הרבה יותר לקוחות].

ח

שונה משקים ומקיא, ולא לרפואה,
אלא להריק את מעיו שיוכל לאכול
ולשתות הרבה, עכ"ל.

הקאה כדי לאכול יותר

עוד ראיתי בספרו [ואיני זוכר כעת
היכן] שהביא מדברי בתפארת
ישראל (שבת פרק כ"ב) שהיו מקיאים
כדי שיוכלו לאכול עוד.

ובאמת דבר זה מפורש ברש"י רש"י
(שבת קכ"ג ב' ד"ה
אפיקטויזין) וז"ל "אפיקטויזין - להקיא,

הכו"ח בברכת הדיוט שיפוצו
מעיינותיך חוצה ותזכה
לזכות את כל כלל ישראל בדברי תורתך
הערכים והנעימים לאורך ימים ושנים
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא,
אכ"ר.

בברכת התורה
מושה פוליטנסקי